

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra nederlandistiky

Studijní rok 2019/2020

**ONTMOETING VAN MAX VAN DER STOEL EN
JAN PATOČKA**

MEETING OF MAX VAN DER STOEL EN
JAN PATOČKA

SETKÁNÍ MAXE VAN DER STOELA A JANA PATOČKY

Bakalářská práce

Praktická nizozemská filologie

Tereza Majdanicsová

Vedoucí práce: prof. Dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt.

Olomouc

2020

Verklaring

Ik verklaar dat ik mijn bachelorscriptie zelfstandig geschreven heb en alle vakliteratuur en bronnen die ik gebruikt heb in de literatuurlijst heb vermeld.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Opavě dne 26. dubna 2020

Tereza Majdanicsová

Op deze plaats wil ik de begeleider van mijn scriptie, prof. Dr. Wilken Engelbrecht, bedanken voor zijn waardevolle adviezen en opmerkingen bij het schrijven van deze scriptie.

Inhoud

Inleiding	6
Hoofdstuk 1. Hoofdrolspelers	8
1.1 Jan Patočka	8
1.2 Max van der Stoel.....	10
1.3 Dick Verkijk	12
Hoofdstuk 2. Wat voorafging aan de vergadering	15
2.1 Nog steeds in Nederland.....	15
2.2 Na aankomst in Tsjechoslowakije	16
Hoofdstuk 3. Verloop van de ontmoeting	18
3.1 Waar.....	18
3.2 Vermelding van de ontmoeting	19
3.3 Daarna.....	21
Hoofdstuk 4. Gevolgen van de ontmoeting.....	23
4.1 Jan Patočka	23
4.1.1 Evenementen na de ontmoeting	23
4.1.2 Begravenis.....	25
4.1.3 Zijn nalatenschap.....	26
4.2 Max van der Stoel.....	27
4.2.1 Voor de dood van Jan Patočka	27
4.2.2 Na de dood van Jan Patočka.....	28
4.3 Dick Verkijk	29
4.4 Reactie op de ontmoeting van Jan Patočka en Max van der Stoel	30
4.4.1 Reactie van Tsjechoslowakije	30
4.4.2 Reactie van Nederland	32
4.4.3 Het belang van de ontmoeting na jaren	33
Hoofdstuk 5. Conclusie	35
Bibliografie.....	37
Literatuur	37
Internetbronnen	40
Afbeeldingen	40

Summary	42
Resumé	43
Anotace.....	44

Inleiding

Het doel van mijn bachelorscriptie is om de omstandigheden van de ontmoeting van Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Max van der Stoel en Tsjechoslowaakse filosoof Jan Patočka op 1 maart 1977 in het hotel InterContinental in Praag samen te vatten. Het was voor het eerst dat een politicus van een ander land, zelfs van het Westblok, een Charta 77-woordvoerder ontving.

In mijn bachelorscriptie wil ik laten zien waarom deze ontmoeting zo belangrijk en grensverleggend was, hoe Tsjechoslowaakse en de Nederlandse samenleving erop reageerden en hoe veranderde het de situatie in de toenmalige wereld, verdeeld door het IJzeren Gordijn. Waarom Patočka en Van der Stoel zoveel opschudding veroorzaakten met hun gedragingen.

Deze scriptie bestaat uit vijf hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk beschrijf ik kort het leven van de hoofdrolspelers van de ontmoeting: van de twee hierboven genoemde mannen en ook van Dick Verkijk, de Nederlandse journalist en de hoofdinitiator van de ontmoeting. Deze omstandigheden zijn belangrijk omdat ze uitleggen wat deze mannen ertoe bracht om in maart 1977 zo te handelen.

Het tweede hoofdstuk bespreekt wat er voor de ontmoeting was. Hoe was de situatie in die tijd in Tsjechoslowakije, wat voor houding hadden Patočka en Van der Stoel erbij. Hier wordt ook de gebeurtenissen na de aankomst van de Nederlandse delegatie in Tsjechoslowakije beschreven. Vooral hoe de Tsjechoslowaakse politici en politieagenten de Nederlanders behandelden.

In het derde hoofdstuk beschrijf ik gebeurtenissen van 1 maart 1977. Wat gebeurde er vóór de ontmoeting en wat volgde direct na haar. Er staat ook een gesprek van Van der Stoel en Patočka overgeschreven.

Het vierde hoofdstuk is het meest uitgebreide. Ik vat daar de gevolgen van de bijeenkomst samen en de reacties daarop. Hoe deze gevolgen het leven van Patočka beëindigden, hoe Van der Stoel en de Nederlandse regering ermee om moesten gaan. Ook hoe het communistische regime in Tsjechoslowakije reageerde. Het beschrijft ook manifestaties van de nalatenschap van Van der Stoel en Patočka in de eenentwintigste eeuw.

Ik werk met monografieën, memoires en interviews met Van der Stoel, Patočka en Verkijk. Sommige informatie verschilt in deze bronnen, in de tekst beschrijf ik deze verschillen en geef ik mijn eigen mening.

De artikelen in zowel Nederlandse als Tsjechoslowaakse tijdschriften uit deze periode waren mij ook erg behulpzaam. Van de Nederlandse publicaties werk ik voornamelijk met *Het Parool*, *De Volkskrant*, *Nederlands Dagblad* en *NRC Handelsblad* (in te zien op Delpher.nl). Van de

Tsjechische media werk ik het meest met *Rudé právo*, aangezien het centrale persorgaan was van de Communistische Partij van Tsjechoslowakije en de meest gelezen officiële pers (beschikbaar in het gedigitaliseerde archief van Ústav pro českou literaturu AV ČR). Op basis hiervan is een andere houding van de landen ten opzichte van deze ontmoeting gemakkelijk zichtbaar. In tegenstelling tot elkaar staan reacties van het democratische en op mensenrechten gebaseerde Nederland met het toenmalige autoritaire regime in Tsjechoslowakije. Een interessante bron voor mijn bachelorscriptie zijn de geschriften van de StB over Jan Patočka (deze documenten maken deel uit van de publicatie “*Kéž je to všecko ku prospěchu obce!*”, bewerken door Petr Blažek).

Hoofdstuk 1. Hoofdrolspelers

1.1 Jan Patočka

Jan Patočka wordt beschouwd als een van de belangrijkste filosofen van de 20e eeuw in Centraal-Europa. Hij concentreerde zich vooral op fenomenologie.

Patočka werd geboren op 1 juni 1907 in Turnov in het toenmalige Oostenrijk-Hongarije. Zijn vader Josef Patočka was leraar op een middelbare school. Patočka studeerde af in de klassieke filologie. Vanaf zijn jeugd werd Jan geleid tot bewondering voor het oude Griekenland, zijn vader leerde hem klassiek Grieks. Patočka's moeder Františka was een zangeres (Vít 2017: 2).

Na de basisschool ging Patočka naar het gymnasium in de Praagse wijk Královské Vinohrady. In 1925 ging hij bij de Filosofische faculteit van de Karelsuniversiteit Praag – Romaanse Filologie, Slavische Filologie en filosofie studeren. Patočka begon zich meer te concentreren op de filosofie, waarmee zijn vader het niet mee eens was (hij stelde dat zijn zoon als filosoof niet genoeg geld zou hebben). Uiteindelijk liet de vader de keuze over aan zijn zoon, maar alleen op voorwaarde dat Jan zich niet met religie bezig zou houden (Vít 2017: 3). Josef Patočka was een atheïst, Františka Patočková was katholiek.

Patočka bracht het academische jaar, dat in de herfst van 1928 begon, door aan de Sorbonne in Parijs. Daar woonde hij lezingen over fenomenologie bij van Edmund Husserl¹ (Vít 2017: 4). Sinds 1928 droeg Patočka bij aan het meest gelezen filosofische tijdschrift in Tsjechoslowakije van die tijd, *Česká mysl* (De Tsjechische denken). In 1932 studeerde hij aan de Humboldtuniversiteit te Berlijn. Daar raakte de filosoof geïnteresseerd in de politiek toen hij zag hoe Adolf Hitler aan de macht kwam (toen deze in januari 1933 werd benoemd tot rijkskanselier). Patočka was ook getuige van de Rijksdagbrand (Vít 2017: 5).

Jan Patočka's wetenschappelijke werk *Přirozený svět jako filosofický problém* (De natuurlijke wereld als een filosofisch probleem, bedoeld voor zijn habilitatie in 1936) had grote invloed op de Tsjechische filosofische omgeving (Vít 2017: 8).

In 1938 schreef hij zich in voor mobilisatie, maar werd afgewezen vanwege gezondheidsproblemen (Vít 2017: 9). Na de sluiting van universiteiten in Tsjechoslowakije op 17 november 1939 gaf Jan Patočka les op een gymnasium. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog werd hij ingezet als arbeider bij de bouw van de Vinohrady-spoortunnel (Vít 2017: 10).

In 1939 schreef Patočka het werk *Česká vzdělanost v Evropě* (Tsjechische intellectueel in Europa), in 1944 *Symbol země u K. H. Máchy* (Symbool van de aarde in het werk van K. H. Mácha). Dit waren nog enkele van zijn belangrijke werken.

¹ Edmund Husserl (1859 – 1938) was een Duitse filosoof van Tsjechische afkomst, grondlegger van de moderne fenomenologie.

Nadat de universiteiten na de Tweede Wereldoorlog waren heropend, gaf Patočka college aan de Filosofische Faculteit van de Karelsuniversiteit Praag. Op 26 februari 1948 (nadat de communisten de macht in Tsjechoslowakije hadden overgenomen) werd Jan Patočka aan de universiteit beschouwd als “vijand van de republiek” (Vít 2017: 13). Destijds had de filosoof al drie kinderen.

Patočka beschouwde het socialisme als een utopisch systeem en stemde alleen in met de sociale kant. Aanvankelijk vond het universiteitsbestuur het niet nodig Patočka te verbieden college te geven, hoewel hij weigerde lid te worden van de Communistische Partij van Tsjechoslowakije. In 1949 werd de filosoof niettemin gecontroleerd tijdens zijn colleges en in 1950 werd het hem verboden les te geven (Vít 2017: 14). Patočka begon toen les te geven op (onwettige) thuiscolleges waarover Egon Bondy² de StB³ informeerde (Vít 2017: 17).

In 1950 begon Patočka te werken bij het Tomáš Garrigue Masaryk Instituut. Zijn taak hier was om het archief te organiseren. Vier jaar lang had hij documenten verzameld over de strijd van Masaryk tegen antisemitisme, wat destijds niet erg wenselijk was.⁴ In die tijd begon Patočka te werken aan zijn studie *Negativní platonismus* (Negatief platonisme, officieel uitgave in 1990) (Vít 2017: 15). Van 1954 tot 1958 werkte de filosoof als specialist op het gebied van onderzoek naar de werken van Jan Amos Comenius. Het waren de werken van Comenius en Masaryk die Patočka zijn hele leven had behandeld. In januari 1958 begon hij te werken bij het Instituut van filosofie van de Tsjechoslowaakse Academie van Wetenschappen, waar hij de filosofische geschriften redigeerde.

Tijdens de daaropvolgende versoepeling van de situatie in Tsjechoslowakije kon Patočka naar het Westen (Aken, Keulen, Leuven) reizen en conferenties of lezingen bijwonen. De regering wilde haar "culturele openheid" tonen.⁵ In 1964 was zijn boek *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové* (Aristoteles, zijn voorgangers en zijn erfgenamen) gepubliceerd. In hetzelfde jaar kon Patočka opnieuw les gaan geven aan de Karelsuniversiteit Praag. Ook publiceerde hij in het tijdschrift *Tvár* (waarschijnlijk het minst ideologische tijdschrift van die tijd).

² Egon Bondy (1930 – 2007), echte naam Zbyněk Fišer, was een Tsjechische dichter, prozaschrijver en filosoof, een belangrijke inspirator van de Tsjechische underground, StB-agent.

³ De Staatsveiligheid. Tsjechoslowaakse politieke politie en inlichtingendienst, die onmiddellijk sinds haar oprichting in 1945 onder de controle van de Communistische Partij stond.

⁴ In Tsjechoslowakije (zoals in de Sovjet-Unie) heerste tussen 1948 en 1989 een aantoonbare antisemitische geest. De grootste golf van antizionisme was tussen 1948 en 1953. Het meest significante is het monsterproces dat in de herfst van 1952 in Praag werd uitgevoerd met de zogenaamde *Anti-statelijke samenzwering van het centrum onder leiding van Rudolf Slánský* (Tsjechoslowaakse communistische politicus, langdurig lid van het Centraal Comité van de Communistische Partij van Tsjechoslowakije en ook secretaris-generaal ervan). Tijdens het proces werd de joodse herkomst van elf van de veertien beklagden voortdurend benadrukt. Stalins dood in maart 1953 maakte een einde aan het tijdperk van monsterprocessen met “zionistische spionnen”, maar het beeld van de joden als vijand bleef een integraal onderdeel van de communistische wereld. Zie Svobodová (1994).

⁵ Het keerpunt voor de liberalisering van de Tsjechoslowaakse literatuur was het Kafka-congres dat in mei 1963 werd gehouden. De Tsjechoslowaakse propaganda kon de 80^e verjaardag van 's werelds beroemdste Tsjechische schrijver niet negeren. Tot dan toe werden zijn boeken niet aanbevolen om te lezen. Vervolgens betraden veel buitenlandse en binnenlandse, voorheen niet aanbevolen, auteurs de Tsjechoslowaakse boekenmarkt. Zie Engelbrecht (2018: 38 – 40).

Na de invasie van het leger van het Warschaupact in Tsjechoslowakije in 20 augustus 1968 die een einde maakte aan de Praagse Lente en de daaropvolgende “normalisatie” van de staat, kon Patočka aan de universiteit blijven, maar als een persona non grata. In 1972 moest hij met pensioen. Des te meer begon hij les te geven in thuiscolleges. Transcripties van bandopnamen van deze seminars (over Plato) werden gepubliceerd in de samizdat als *Platón a Evropa* (Plato en Europa, 1979).

In 1975 werd (door Ludvík Vaculík⁶) Patočka's *Kacířské eseje o filosofii dějin* (Ketterse Essays over de filosofie van de geschiedenis) in de samizdat-editie Petlice gepubliceerd. Samen met Jaroslav Seifert, Václav Havel en anderen, tekende Patočka in 1976 een protest aan tegen de arrestatie van leden van de muziekgroepen The Plastic People of the Universe en DG 307 en van de evangelische pastor Svatopluk Karásek. De ondertekenaars eisten vrijheid van kunst. Het protest was bedoeld voor de toenmalige president van Tsjechoslowakije Gustáv Husák.

Na de oprichting van Charta 77 accepteerde Patočka de positie van een van de drie woordvoerders (die met elkaar zouden afwisselen). Hij schreef teksten over wat Charta 77 bedoelde, wat zij eiste. In die tijd werd de filosoof bovendien vaak meegenomen door de politie voor lange en onprettige verhoren. Ondanks dit en ondanks zijn slechte gezondheid handelde hij met veel enthousiasme de agenda van Charta 77 af en moedigde ondertekenaars aan.

Op 1 maart 1977 in Praag ontmoette Patočka de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Max van der Stoel en vertelde hem wat *Charta 77* was en wat de ondertekenaars eisten. Jan Patočka stierf op 13 maart 1977 als gevolg van een lang verhoor door een hersenbloeding, hij was negenenzestig jaar oud.

1.2 Max van der Stoel

Max van der Stoel werd geboren op 3 augustus 1924 in Voorschoten als zoon van Martinus (een huisarts) en Annie van der Stoel. Max raakte als kind geïnteresseerd in de politiek. Op tienjarige leeftijd (vóór het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog) maakte hij aantekeningen over Adolf Hitler en Benito Mussolini.

In 1937 scheidden zijn ouders, wat destijds zeer ongebruikelijk was. Na de scheiding verhuisden Annie en haar twaalfjarige zoon naar Leiden. De scheiding deed de jongen pijn, hij voelde zich boos op zijn vader en klampte zich vast aan zijn moeder (Bleich 2018: 15). In Leiden ging hij naar het Stedelijk Gymnasium. Daarna studeerde hij rechten aan de Rijksuniversiteit Leiden, daar behaalde Van der Stoel zijn masterdiploma in 1947. Achteraf ging hij naar de Vrije Studierichting in Leiden, hij studeerde af in vakken als politieke sociologie, volkenrecht en economie. Hij behaalde zijn masterdiploma in 1953. Hij was erg

⁶ Ludvík Vaculík (1926 – 2015) was een Tsjechische schrijver, columnist, publicist, dissident, auteur van het manifest *Dva tisíce slov* (Twee duizend woorden) en oprichter van de samizdat-editie Petlice.

geïnteresseerd in het naoorlogse Duitsland. Dit onderwerp was ook gerelateerd aan zijn doctoraalscriptie: De val van de Weimarrepubliek. ‘Waarom faalde de democratie?’.

In de tweede helft van de jaren veertig werd hij voorzitter van de Democratisch Socialistische Studentenvereniging Politeia. Als voorzitter van Politeia kwam Van der Stoel in de zomer van 1947 naar Praag op een conferentie van jonge socialisten. Daar ontmoette hij Jiří Hájek⁷, toen nog een enthousiaste communist (Bleich 2018: 46). Jiří Hájek was later een van de woordvoerders van Charta 77 met Patočka en Havel.

Al tijdens zijn studie werd hij lid van de Partij van de Arbeid (PvdA), later werd Van der Stoel een medewerker van het wetenschappelijk bureau van de PvdA.

Tijdens zijn leven kreeg hij de bijnaam de “stille diplomaat” vanwege zijn gedrag op het werk en privé. In zijn functies als Hoge Commissaris inzake Nationale Minderheden voor de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en minister van Buitenlandse Zaken trad hij op als intermediair tussen twee partijen. Hij was vaak succesvol in zijn inspanningen, probeerde de partijen met elkaar te verzoenen en verdere conflicten te voorkomen. De procedure was dat hij de media zo weinig mogelijk informatie gaf en probeerde zijn "tegenstanders" niet te pushen (Kemp 2007: 15). Zelfs privé was hij zeer discreet en in staat zijn emoties onder controle te houden (Bleich 2018: 9).

In 1953 trouwde hij met de secretaresse van de afdeling Leiden van Politiea, Annemarieke de Kanter. De jonggehuwden verhuisden naar Amsterdam, waar ze drie kinderen kregen.

Op 16 februari 1953 begon hij te werken als medewerker bij de Wiardi Beckman Stichting (waarvan Joop den Uyl⁸ directeur was). Vanaf 1958 was hij lid van het partijbestuur van de PvdA. Tussen 1960 en 1963 was hij Eerste Kamerlid.

Omdat Max steeds meer voor werk naar Den Haag moest pendelen, verhuisde het hele gezin daarheen in 1962. Daar kreeg het echtpaar nog één baby. Tussen 1963 – 1965 en 1967 – 1973 was Van der Stoel Tweede Kamerlid. Van 1965 tot 1966 werkte hij als staatsecretaris van Buitenlandse Zaken in het kabinet-Cals. In Griekenland leidde hij als rapporteur van de Raad van Europa in 1968 en 1969 een campagne tegen de schendingen van de mensenrechten door het kolonelsregime. Dankzij Van der Stoel was Griekenland de eerste casus dat de Europese Gemeenschap en de Raad van Europa op schendingen van de mensenrechten door een rechtse dictatuur wezen (Bleich 2018: 127). In 2007 ontving hij het prestigieuze Grootkruis in de Orde van de Phoenix in Griekenland voor zijn verdiensten.

Tussen 1973 en 1977 was hij (de eerste socialistische) minister van Buitenlandse Zaken in het kabinet-Den Uyl. Van 1977 tot 1981 was hij opnieuw Tweede Kamerlid. In 1980 werd

⁷ Jiří Hájek (1913 – 1993) was een Tsjechoslowaakse politicus en diplomaat, minister van Onderwijs in de jaren zestig, minister van Buitenlandse Zaken van Tsjechoslowakije tijdens de Praagse lente, die in de VN protesteerde tegen de Sovjet-invasie in augustus 1968.

⁸ Joop den Uyl (1919 – 1987) was een Nederlandse politicus van de PvdA en econoom die van 11 mei 1973 tot 19 december 1977 als premier van Nederland diende.

de kwestie van homorechten bij de Mensenrechtenscommissie van de Verenigde Naties voor het eerst aan de orde gesteld. Max van der Stoel was daar de pionier van dit onderwerp. Mensenrechten (in alle opzichten) waren bepalend voor hem in de politiek. Hij zette deze houding ook krachtig door op de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE)⁹ in Helsinki (Bleich 2018: 195).

In 1981 en 1982 was hij opnieuw minister van Buitenlandse Zaken (in het tweede kabinet-Van Agt). Van 1983 tot 1986 was hij ambassadeur bij de Verenigde Naties. Hij was toen lid van de Raad van State tot 1993. Tussen 1993 en 2001 was Van der Stoel Hoge Commissaris inzake Nationale Minderheden. Ondertussen was hij van 1992 tot 1999 verslaggever van de Verenigde Naties over misstanden in het Irak van Saddam Hoessein (Bleich 2018: 10).

In 1996 ontving de minister een van de hoogste prijzen van Tsjechië, de orde van Tomáš Garrigue Masaryk.¹⁰ Deze prijs werd hem toegekend door de toenmalige president Václav Havel. In 1999 werd Max van der Stoel genomineerd voor de Nobelprijs voor de vrede voor zijn levenslange bijdrage tot rechtvaardigheid. In 2006 werd hij benoemd tot Ridder Commandeur in de Orde van Sint-Michaël en Sint-George van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland (voor zijn werk voor de OVSE). Van der Stoel is vele malen erkend voor zijn werk.

Aan het begin van het nieuwe millennium werkte hij enkele jaren als bijzonder hoogleraar internationale betrekkingen en mensenrechten aan de universiteiten van Leiden en Tilburg. In mei 1991 werd Van der Stoel benoemd tot minister van Staat.

Max van der Stoel overleed in zijn woonplaats Den Haag na een kort ziekbed op de leeftijd van zesentachtig op 23 april 2011.

De internationale prijs (De Max van der Stoel Prijs) is vernoemd naar hem, die door de Nederlandse overheid wordt toegekend aan personen of organisaties die hebben bijgedragen aan de status van nationale minderheden in het OVSE-gebied.

1.3 Dick Verkijk

Dick Verkijk werd geboren op 4 juli 1929 in Den Haag. Zijn vader Dirk Verkijk was ook journalist, hij schreef voor de krant *De Vooruit*, later voor *Het Volk* (Verkijk 2002: 61). Beide ouders, zoals Dick later, waren sociaal-democraten. Hij beleefde in zijn jeugd de bezetting van Nederland door Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Al toen begon hij het belang van vrijheid van meningsuiting en democratie te voelen. Al op vijftienjarige leeftijd publiceerde hij tijdens de bezetting met zijn vriend een illegale krant *De Oprechte Haarlemmer*.

⁹ De conferentie werd officieel geopend op 3 juli 1973 en eindigde op 1 augustus 1975 met de ondertekening van de *Slotakkoord van Helsinki* door de staatshoofden en regeringsleiders van de 35 deelnemende landen.

¹⁰ Tomáš Garrigue Masaryk (1850 – 1937) was een Tsjechoslowaakse staatsman, filosoof, socioloog en pedagoog, de eerste president van de Tsjechoslowaakse Republiek.

Na de oorlog studeerde Verkijk politieke en sociale wetenschappen aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam, maar voltooide de studie niet. Dick Verkijk raakte al in 1948 (toe begon hij te werken als een professionele journalist) geïnteresseerd in Tsjechoslowakije. Vanaf het begin van de jaren zestig ging Verkijk daarheen om reportages te maken. Hij beschouwde het regime van het land als democratisch in westerse zin (Hradilek 2017: 119). Hij concentreerde zich vooral op de oorlogsgebeurtenissen (bijvoorbeeld de Kroatische Onafhankelijkheidsoorlog) in de wereld en de situatie van Europese landen in het Oostblok. Van de jaren vijftig tot de jaren negentig was hij werd hij beschouwd als de belangrijkste Nederlandse journalist die zich concentreerde op Oost-Europa en de Sovjetunie (Hradilek 2017: 121).

Hij werkte eerst voor de kranten *Het Vrije Volk* en *Vrij Nederland*, later als redacteur van tv- (TV VARA, VPRO) en radioprogramma's (Radio NOS).

Na een reportagereis door Polen en de Sovjet-Unie was het hem verboden Oost-Europa binnen te komen. In de periode van liberalisering die in de vroege jaren zestig kwam, kon hij weer naar het Oostblok reizen. Sinds 1963 bezocht hij vaak Tsjechoslowakije en raakte bevriend met de communisten die “socialisme met een menselijk gezicht” promootten. Maar na 1969, toen Alexander Dubček¹¹ werd vervangen door Gustáv Husák in de leiding van het land, werden de vrienden van Verkijk beschreven als "vijanden van de republiek" en bij hen ook de journalist (Verkijk 2002: 23).

In 1963 maakte hij verschillende rapporten in samenwerking met Tsjechoslowaakse televisie. Destijds sloot hij vriendschap met de cameraman Jiří Sekerka, die hij hielp emigreren in oktober 1968 (Verkijk 2002: 24). Het rapport van Dick Verkijk over de Praagse lente in 1968 werd in prime time op televisie in Nederland uitgezonden (Hradilek 2017: 119).

Later werd aan Verkijk de toegang tot vele Oostbloklanden geweigerd vanwege zijn onafhankelijke journalistiek en actieve verdediging van de mensenrechten. De eerste van deze landen was Tsjechoslowakije (in 1970). Over zijn uitwijzing uit Tsjechoslowakije werd geschreven in *Rudé právo*¹². Het artikel heette Journalist of spion? (*Žurnalista, nebo špion?*) Verkijk werd beschuldigd van spionage en ontmoeting met rechtse burgers. De krant drukte zijn lidmaatschapskaart af van Dubček club en een lijst van Verkijks contacten die ze bij hem de politie vonden (Hečko 1970: 3). (Op de lidmaatschapskaart stond het adres van de journalist in Haarlem, waarop hij veel ansichtkaarten ontving van Tsjechoslowaken die hem steunden.) De Russische regering verbood Verkijk vervolgens om alle landen van het Oostblok binnen te komen (Verkijk 2002: 43). Hij was geregistreerd bij alle communistische ambassades en grensovergangen (Verkijk 2002: 246). Dit verbod werd in 1986 opgeheven, maar tot dan toe

¹¹ Alexander Dubček (1921 – 1992) was een Slowaakse politicus. Tijdens de Praagse Lente (1968-1969) was hij de politiek leider van Tsjechoslowakije. Hij pleitte voor het zogenaamde “socialisme met een menselijk gezicht”.

¹² *Rudé právo* was een tijdschrift en het centrale persorgaan van de Communistische Partij van Tsjechoslowakije, dat een belangrijke rol speelde in de propaganda van het regime. Het was de meest invloedrijke krant van die tijd.

heeft hij Hongarije, Polen, Tsjechoslowakije, Bulgarije en de Sovjetunie verschillende keren bezocht (Verkijk 2002: 251).

Op 8 februari 1971 zond de Tsjechoslowaakse televisie de documentaire *Na krycí adrese* (Op een omslagadres) uit. De documentaire bespreekt de "subversieve acties" van Dick Verkijk in Tsjechoslowakije (Verkijk 2002: 335). Sinds 1971 was hij lid van de gemeenteraad van Haarlem voor de PvdA.

In november 1989 documenteerde Verkijk de val van het communistische regime in Tsjechoslowakije. Hij nam deel aan een persconferentie van Občanské fórum.¹³ Verkijk ontmoette in Praag bijvoorbeeld Alexander Dubček en Jiří Hájek (Verkijk 2002: 275).

Verkijk is ook de auteur van verschillende boeken: *Radio Hilversum, 1940-1945: de omroep in de oorlog* (1974), *Van pantservuist tot pantservest: zestig jaar (on)journalistieke ervaringen* (1997, 2002 in het tsjechisch vertaald en uitgegeven), *Schuld en boete: bijdrage van twee anti's aan het communismedebat* (1998), *Die slappe Nederlanders: of viel het toch wel mee in 1940-1945?* (2001), *De Sinterklaas razzia van 1944* (2004), *"Bertje was zo'n lief jongetje": de tragische ondergang van de familie Sanders* (2007).

In 2006 veroorzaakte Verkijk een schandaal toen hij de schrijver Harry Mulisch ervan beschuldigde li te zijn geweest van de Jeugdstorm in het boek *Harry Mulisch: "fel anti-nazi", vanaf wanneer?*

Op 16 november 2010 ontving Dick Verkijk De Václav Benda-prijs (vandaag De prijs van het Instituut voor de studie van totalitaire regimes voor vrijheid, democratie en mensenrechten). De Václav Benda-prijs werd jaarlijks vanaf 2008 rond 17 november uitgereikt aan persoonlijkheden die een rol hebben gespeeld in de strijd voor vrijheid en democratie van Tsjechoslowakije tussen 1938 - 1945 en 1948 - 1989. Verkijk werd voornamelijk bekroond voor zijn deelname aan de ontmoeting van Van der Stoep en Jan Patočka.¹⁴

¹³ Een politieke beweging die twee dagen na het begin van de "Fluwelen Revolutie" in Praag ontstond als een spontaan platform van onafhankelijke burgers activiteiten. Het verwierp het totalitaire communistische regime.

¹⁴ "Slavnostní předání ceny Václava Bendy 2010." Ústav pro studium totalitních režimů. [cit. 19 februari 2020] URL: <https://www.ustrcr.cz/o-nas/cena-vaclava-bendy/slavnostni-predani-ceny-vaclava-bendy-2010/>.

Hoofdstuk 2. Wat voorafging aan de vergadering

2.1 Nog steeds in Nederland

Max van der Stoel had ruim van tevoren een routinebezoek aan Tsjechoslowakije¹⁵ gepland aan het einde van februari 1977, inclusief een ontmoeting met president Gustáv Husák. Na de oprichting van Charta 77¹⁶ op 1 januari 1977 werden echter veel met het opstellen van het charter verbonden burgers gearresteerd in Tsjechoslowakije. In de pers was er toen een bijzonder harde campagne tegen de Chartisten, waarin ze werden beschreven als verraders van de republiek en westerse agenten (Bleich 2018: 199). Onder deze omstandigheden eiste de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken dat tijdens zijn bezoek alles kon worden besproken (er mochten geen taboes zijn). Zijn volgende eis was om vergezeld te worden door journalisten en Tsjechoslowakije kan niet weigeren een visum aan iedereen van hen af te geven. Zijn eisen werden goedgekeurd. Van der Stoel wilde geenszins worden geassocieerd met de onrechtvaardige arrestatie van Tsjechoslowaken (Verkijk 2002: 177).

Van der Stoel vroeg vervolgens aan Dick Verkijk, een vriend en expert over de situatie in Tsjechoslowakije, of hij met hem mee wilde gaan naar Praag. Verkijk ging onmiddellijk akkoord, maar in die tijd was het hem al verboden om Tsjechoslowakije binnen te komen. Dit was een probleem bij de afgifte van visum. Een paar maanden eerder zou Van der Stoel naar Koeweit (een andere bron zegt dat het een bezoek aan Saoedi-Arabië was [Hradilek 2017: 121]) gaan en van daar overheid weigerde een visum te geven aan een van de journalisten die Van der Stoel vergezelden omdat hij een Jood was. Als gevolg hiervan kwam Van der Stoel niet naar Koeweit. Tsjechoslowakije was bang voor hetzelfde probleem en uiteindelijk kreeg Verkijk een visum (Verkijk 2002: 177).

Voordat het vertrek vroeg Dick Verkijk aan Van der Stoel of hij de mensen rond Charta 77 wilde ontmoeten. De minister antwoordde dat hij deze mensen niet kon ontmoeten omdat dit volgens zijn adviseurs voor hen problemen zou veroorzaken. Volgens hen zou elk contact door de Tsjechoslowaakse regering als een provocatie kunnen worden beschouwd (Klei 2017). Hij veranderde niet van gedachten, zelfs niet nadat Verkijk had betoogd dat de dissidenten hem dankbaar zouden zijn om hen te ontmoeten, ondanks de gevolgen. Die ontmoeting met een westerse afgevaardigde zou Charta 77 belangrijker maken.

Verkijk nam vervolgens contact op met een gemeenschappelijke vriend van beide mannen, professor Maarten Brands, die zich bezighield met Tsjechoslowakije. De professor schreef toen

¹⁵ Van 1960 tot 1990 was de officiële naam van het land De Tsjechoslowaakse Socialistische Republiek (Československá socialistická republika, ČSSR).

¹⁶ Zie Skilling, H. Gordon. *Charter 77 and human rights in Czechoslovakia*. London: Allen & Unwin, 1981.

een brief aan Van der Stoel (Een andere bron stelt dat Brands de minister belde. [Verkijk 2002: 178]). Onder andere stond in de brief:

Het zou mij pijnlijk verrassen wanneer U niet een “onopvallende” gelegenheid zou aangrijpen om met hen in contact te komen. Zij zijn zeer gesteld juist op dit soort ondersteunende contacten met vertegenwoordigers uit het Westen. Daar hangt huns inziens hun hele zaak vanaf. (Klei 2017).

Toen een journalist van *NOS-journaal* de minister vlak voor zijn vertrek vanaf luchthaven Schiphol vroeg of hij dissidenten zou ontmoeten, antwoordde Van der Stoel dat hij zo’n vergadering niet zou initiëren maar ook niet zou weigeren (Verkijk 2002: 178).

2.2 Na aankomst in Tsjechoslowakije

Van der Stoel en zijn delegatie kwamen op 28 februari 1977 aan op het vliegveld van Praag, waar ze werden begroet door de Tsjechoslowaakse minister van Buitenlandse Zaken Bohuslav Chňoupek. De avond na de aankomst dineerden Van der Stoel en Chňoupek in het Czernin Paleis, de zetel van het ministerie van Buitenlandse Zaken van Tsjechoslowakije. Na het eten leidde Chňoupek Van der Stoel de badkamer in en toonde hem met belangstelling het raam waaruit Jan Masaryk, de laatste democratisch gekozen Tsjechoslowaakse minister van Buitenlandse Zaken, in 1948 onder onduidelijke omstandigheden was gevallen en ter plekke was gestorven. Dit gedrag maakte de Nederlander boos. Chňoupek toonde de plaats van overlijden van een belangrijke staatsman van het vorige regime als een soort curiositeit, zonder respect (Kemp 2007: 8).

Van der Stoel waarschuwde Chňoupek dat officiële stappen tegen Charta 77 een “schaduw kunnen werpen” op de vervolgconferentie over de Europese Veiligheid, later dit jaar in Belgrado (van 4 oktober 1977 tot 9 maart 1978) (Het Parool 2 maart 1977 a: 1).

Dezelfde avond bezocht Dick Verkijk zijn vriend, Jiří Hájek, Tsjechoslowaakse minister van Buitenlandse Zaken in 1968. Verkijk ging naar deze van drie woordvoerders van Charta 77 omdat Hájek Van der Stoel eerder had ontmoet. Beiden waren voorheen lid van de International Union of Socialist Youth. De politie die het huis van Hájek bewaakte, liet Verkijk pas nadat hij had gezegd dat hij lid was van de delegatie van de minister van Buitenlandse Zaken. De politie verbood hem iets op te nemen. De journalist sprak met Hájek vooral over Charta 77. Verkijk nam het interview op (en slaagde erin de tape uit handen van de politie te redden) (Verkijk 2002: 178). Aangezien Hájek onder toezicht van de politie stond en Václav Havel in de gevangenis zat, was Jan Patočka de enige woordvoerder van Charta 77 die zich vrij kon bewegen. Nadat Verkijk het huis van Hájek had verlaten, werd hij gearresteerd door de politie, naar de gevangenis op de Bartolomějská straat, het hoofdkantoor van de StB, gebracht en ondervraagd (Hradilek 2017: 122). Verkijk werd daar al in 1963 verhoord. Politieagenten

vroegen vooral over de ontmoeting met Hájek. Na een uur werd de journalist vrijgelaten en keerde hij terug naar Van der Stoel (Verkijk 2002: 180).

De volgende ochtend, 1 maart 1977 om elf uur bezocht Verkijk en andere journalisten Jan Patočka bij hem thuis en vroeg of hij Max van der Stoel wilde ontmoeten. De journalisten wist dat de minister vrije tijd had tussen 12.00 en 13.00 uur (Verkijk 2002: 181). Patočka antwoordde fluisterend dat ze niet konden praten en snel in de auto moesten stappen. Ze vertrokken naar het hotel InterContinental, hoewel Patočka ziek en zwak was (Hradilek 2017: 122).

Hoofdstuk 3. Verloop van de ontmoeting

3.1 Waar

Max van der Stoel verbleef in het hotel InterContinental aan de Pařížská boulevard. Het was een van de meest luxueuze Praagse accommodaties van die tijd, een typisch luxueus hotel voor partijbonzen. De Communistische Partij hield vaak feesten in dit gebouw (Fogteloo/Hendriks 2012).

Afbeelding 2. Eigentijdse foto van hotel InterContinental, eind jaren zeventig ©ČTK

De journalisten namen Patočka mee in de kamer van een van hen en wachtten tot de minister vrije tijd had. Ze vroegen de filosoof of hij bang was voor de gevolgen van de ontmoeting. Hij antwoordde:

Ik ben 37 jaar hoogleraar geweest; slechts tien jaar daarvan heb ik kunnen doceren, mijn beroep kunnen uitoefenen. De overige 27 jaar is dat verhinderd, eerst door nazi's, later door de stalinisten, toen weer door de mensen die na Dubcek aan de macht kwamen. Ik heb besloten de

laatste periode van mijn leven te wijden aan deze zaak, die mensenrechten. (Leeuwarder courant 14 maar 1977: 4).

Van der Stoel ontving Jan Patočka in zijn hotelkamer tussen 12:00 en 13:00 uur, hoewel zijn collega's het hadden afgeraden (Hunin 2014). De mannen spraken in het Duits. Alle Nederlandse journalisten van de delegatie van de minister en verschillende buitenlandse journalisten (Klei 2017) waren er aanwezig naast Van der Stoel en Patočka (Hradilek 2017: 122). De journalisten zenden de opname uit op buitenlandse radio's (Bernatt-Reszczyńska 2019).

Het gesprek was eerder een monoloog van Patočka. Tijdens de vergadering werd er niets radicaals gezegd. Toch reageerde de Tsjechoslowaakse regering erg geïrriteerd (Klei 2017).

3.2 Vermelding van de ontmoeting

De audio-opname van de ontmoeting duurt 6 minuten 36 seconden.

Ik heb de onderstaande dialoog letterlijk vertaald uit een Engelstalig afschrift op de Stichting Geschiedenis Totalitaire Regimes en hun Slachtoffers website.

Jan Patočka:

Ik ben Charta-woordvoerder, maar... eigenlijk heb ik tot nu toe meer geschreven dan gesproken. Eerder schrijven en uitleggen van Charta 77, het belang ervan, een aantal misverstanden voorkomen die massaal zijn verspreid, met name in de grote campagne die tegen Charta is gevoerd. Bovenal zijn we op geen enkele manier politieke “dissidenten”, we zijn tegen dit label en tegen wat het noemt. We staan op de grond van deze republiek en haar wetten. We richten ons niet op grondwettelijke veranderingen of voorstellen. Wat ons interesseert is de modus procedendi en de toepassing van de geldige Tsjechoslowaakse wetten en niets anders.

De ervaring heeft ons geleerd dat als we alleen met onze klachten naar de Tsjechoslowaakse autoriteiten gaan, deze klachten gewoon worden genegeerd, en dit heeft ons [een telefoon gaat over] ertoe gebracht ervoor te zorgen dat we tegelijkertijd met de hoogste officiële instanties in Tsjechoslowakije ook de hier gecertificeerde persvertegenwoordigers moeten informeren over onze klachten. Dit en dit alleen al is de reden waarom *Charta* ook aan deze instellingen ter beschikking is gesteld, en vreemd genoeg worden we beschuldigd van het oorspronkelijke argument, zou ik zeggen – dat de tekst van *Charta 77* enkele uren eerder in de Franse krant¹⁷ verscheen voordat werd vastgesteld dat we het document aan de officiële plaatsen in ons land zouden overhandigen. Dit argument wordt ons steeds weer aangewreven, hoewel we herhaaldelijk wijzen op deze methode, waarmee we steeds weer worden geweigerd, namelijk dat de essentie wordt verwaarloosd en niet-

¹⁷ „En signant la Charte 77 une centaine de personnalités réclament la garantie des exercices des droits fondamentaux.“ *Le Monde*. 7 juni 1977.

wezenlijke zaken naar voren worden geschoven. Dit zijn enkele opmerkingen, mijnheer de minister, die ik wilde maken over de manier waarop we te optreden.

Van der Stoel:

Heel erg bedankt. Ik waardeer het dat U hebt uitgelegd wat uw mening is. Van mijn kant moet ik twee dingen zeggen. In de eerste plaats is het natuurlijk niet het recht van welke regering dan ook om zich te mengen in de interne aangelegenheden van andere staten. Anderzijds staat de Nederlandse regering - en niet alleen de Nederlandse regering - erop dat de Slotakte van Helsinki volledig wordt geïmplementeerd in alle gedeeltelijke aspecten, in alle aspecten. Ik wil dit nogmaals bevestigen en ik hecht er ook veel belang aan dit aan u te bevestigen.

Jan Patočka:

Ik wil u buitengewoon bedanken voor deze verklaring, die niet alleen belangrijk voor ons is, maar ook moreel enorm krachtig voor ons, mijnheer de minister. We zullen nooit afwijken van het pad van de wet, we zullen nooit iets doen dat de Tsjechoslowaakse wetten schendt, en het is ons streven, vooral voor wettigheid en naleving, de volledige naleving van wat zijn niet alleen ondertekend, maar gepubliceerd en bevestigd Tsjechoslowaakse wetten.

Max van der Stoel:

Heel erg bedankt.¹⁸

Afbeelding 3. Op de foto zien we links Van der Stoel (en profile), in het midden Dick Verbeek met microfoon en zijn hand tegen zijn voorhoofd en rechts (centraal op de foto) Jan Patočka. © Vincent Mentzel

¹⁸ “Jan Patočka in gesprek met Max van der Stoel in 1977.” *De Stichting Geschiedenis Totalitaire Regimes En Hun Slachtoffers*. URL: www.sgtrs.nl/documenten/jan-patocka-in-gesprek-met-max-van-der-stoel-in-1977/.

3.3 Daarna

Na het gesprek kreeg Patočka de gelegenheid om in de aangrenzende kamer met de Nederlandse en internationale pers te praten (Bleich 2018: 201). Patočka zei dat hij betwijfelde of Van der Stoel Chňoupek kon overtuigen. In deze situatie is het vooral voor de Chartisten van belang dat de autoriteiten op de hoogte zijn van de situatie in Tsjechoslowakije en de Tsjechoslowaakse regering kon de Chartisten niet langer discrimineren. Vervolgens herhaalde Patočka wat in *Charta 77* is vereist.

Op de vraag welke behandeling aan de ondertekenaars van *Charta 77* wordt gegeven, antwoordde hij:

Nou, wat mij betreft valt dat nogal mee, ik heb daarvan misschien wel het minst te lijden, misschien omdat ik een oude man ben. Maar sommige anderen hebben vanwege hun handtekening ontslag gekregen, net als een enkeling die weigerde om de tegenverklaring¹⁹ ondertekenen.

Verder beschreef Patočka de leden van de Charta-groep als sympathisanten voor de Praagse lente in 1968 en de regering van Alexander Dubček. Hij benadrukte dat er geen verband was tussen Charta 77 en de beweging in Polen of de Sovjetunie, hoewel de Chartisten in deze groepen sympathisanten hadden. Maar Charta 77 heeft een andere missie dan de bewegingen in deze landen. “Onze positie is niet zo moeilijk en zelfs komischer. Wij zijn een groep opkomt voor de toepassing van de Tsjechoslowaakse wetten en die tegelijkertijd voor onwettig wordt uitgemaakt. Zoiets bestaat nergens ter wereld.” (Schmitz 1977 b: 5).

Op weg van het hotel bezochten Patočka en Verkijk Vladimír Škutina²⁰. De filosoof vertelde Škutina naar verluidt dat deze dag een van de beste dagen van zijn leven was (Hradilek 2017: 122). Toen bracht Verkijk Patočka naar zijn huis.

Op dezelfde middag zei Van der Stoel tegen Chňoupek dat de Nederlandse regering erop staat dat de slotakte van Helsinki in alle aspecten wordt gerealiseerd in Tsjechoslowakije (Schmitz 1977 a: 1).

In de avond na de ontmoeting kwamen andere Chartisten Zdeněk Mlynář²¹ en František Kriegel²² met hun vrouwen aan in het InterContinentaal. Bij de receptie van het hotel spraken mannen met de Nederlandse journalisten. De Chartisten moesten het hotel verlaten nadat de politie erop had aangedrongen (Blažek 2017: 203 – 205).

¹⁹ Anticharta was een reactie van de Tsjechoslowaakse communistische heersende macht in 1977, een ondertekeningscampagne door prominente culturele figuren die *Charta 77* veroordeelden.

²⁰ Vladimír Škutina (1931-1995) was een Tsjechische humorist, publicist, schrijver en auteur van tv-series. Hij sprak zich uit tegen het regime maar nadat de arrestatie begon Škutina samen te werken met de StB.

²¹ Zdeněk Mlynář (1930 – 1997) was een Tsjechische communistische politicus, advocaat, ondertekenaar van *Charta 77*, pedagoog, wetenschapper en politicoloog.

²² František Kriegel (1908 – 1979) was een Tsjechoslowaakse arts, politicus van de Communistische Partij van Tsjechoslowakije, hoofdpersoon van de Praagse lente 1968, het enige lid van de Tsjechoslowaakse delegatie die weigerde het Protocol van Moskou te ondertekenen, ondertekenaar van *Charta 77*.

Na tien uur 's avonds bezocht de StB Patočka. Ze wilden weten wie hij die dag had ontmoet, wat hij met hem besprak en wie deze ontmoeting bemiddelde. Patočka vertelde de politie dat hij al moe was en thuis een bezoek had (Olga Havlová²³ was een van de gasten). Uiteindelijk deelde hij de politie mede dat hij die dag op eigen verzoek de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Max van der Stoep had ontmoet. Hij beschreef kort waarover hij met de minister sprak maar hij weigerde te vertellen wie de bijeenkomst bemiddelde. Hij vertelde de politie ook dat hij zich niet lekker voelde (Blažek 2017: 197 – 199).

²³ Olga Havlová (1933 – 1996) was de eerste vrouw van Tsjechoslowakije (later de Tsjechische) president Václav Havel, de first lady van Tsjechoslowakije (later Tsjechië). Als first lady zette ze zich in voor haar stichting.

Hoofdstuk 4. Gevolgen van de ontmoeting

4.1 Jan Patočka

4.1.1 Evenementen na de ontmoeting

De politie wilde Patočka ondervragen en voorkomen dat hij andere activiteiten zou doen. Nog op 2 maart volgens Charta-kringen de Tsjechoslowaakse politie boden Jan Patočka een uitreisvisum voor West-Duitsland aan, maar de woordvoerder weigerde het land te verlaten (De Volkskrant 5 maart 1977: 5). Al op deze dag informeerde Vladimír Škutina (zie 3.3) de politie over de ontmoeting van Patočka en Van der Stoel. Hij noemde Verkijk de initiatiefnemer van de bijeenkomst (Blažek 2017: 200 – 201).

Op 3 maart schreef Patočka een verklaring over een ontmoeting met Van der Stoel voor de StB. Hij schreef in de inleiding dat hij deze verklaring aflegde op verzoek van het Tsjechoslowaakse Federaal Ministerie van Binnenlandse Zaken²⁴ en ook om een verkeerde interpretatie van de ontmoeting met Max van der Stoel te voorkomen. Op 1 maart werd hij 's ochtends bezocht door Nederlandse journalisten die hij nog nooit eerder had gezien en hij wist ook niet van tevoren over het bezoek. Hij benadrukte dat hij geen Nederlands sprak, dus herinnerde hij zich de namen van de journalisten of de namen van de kranten waarvoor ze werkten niet. Hij schreef dat hij zelf aan de journalisten had gevraagd of hij de minister mocht ontmoeten nadat de journalisten hadden gezegd dat deze optie beschikbaar zou zijn als een van de Chartisten geïnteresseerd zou zijn. Vervolgens vatte hij samen waar hij en Van der Stoel het over hadden. Ten slotte voegde de verklaring er ook aan toe dat hij na de bijeenkomst onverwachts was geïnterviewd door de Nederlandse journalisten. Het waren vooral vragen over Charta 77, deels ook over hem. Hij reageerde volgens zijn "bewustzijn en geweten" (Blažek 2017: 469 – 470).

Dezelfde dag organiseerde de Ambassade van de Bondsrepubliek Duitsland een receptie. Patočka kreeg te horen dat hij de gelegenheid heeft om een hoge functionaris van het Tsjechoslowaakse Federaal Ministerie van Binnenlandse Zaken te ontmoeten. Het was een voorwendsel voor ondervraging van de filosoof en ook te voorkomen dat hij de receptie bijwoonde (Homolka 2019: 204). Hij stortte na twaalf uur ondervraging bij een kruisverhoor in (Klei 2017), werd door een arts met extreme hartzwakte gediagnosticeerd en werd met een ambulance naar het ziekenhuis gebracht (Vít 2017: 23). Volgens de rapporten van de StB werd Patočka na tien uur (met pauzes) van het verhoor vrijgelaten. De nacht na het verhoor leed Patočka aan dyspneu en hartpijn.

²⁴ In 1968 werd de Tsjechoslowaakse Federatie opgericht. Er werden een federaal ministerie van Binnenlandse Zaken en twee ministeries van de republieken opgericht, het ministerie van Binnenlandse Zaken van de Tsjechische Republiek en het ministerie van Binnenlandse Zaken van de Slowaakse Republiek. Het federale ministerie van Binnenlandse Zaken was primair verantwoordelijk voor de Staatsveiligheid.

In de avond van 3 maart, terwijl Patočka nog steeds werd ondervraagd, vielen Tsjechoslowaakse rechercheurs twee Franse journalisten, voor het huis van Jiří Hájek aan. Nadat een van de journalisten had gevraagd waar Jan Patočka was (deze vraag kwamen ze oorspronkelijk aan Hájek stellen), werd er wat traangas in de gezichten van beide journalisten gespreoid (De Volkskrant 4 maart 1977: 7).

In de ochtend van 4 maart werd Patočka in het ziekenhuis opgenomen in het district van Praag Strahov. Op 5 maart deelden Nederlandse kranten mee dat er geen reden tot bezorgdheid zouden zijn over de gezondheid van Patočka (Het Parool 5 maart 1977: 3). Zijn fysieke conditie verbeterde (beschreven op 8 en 9 maart als "zonder problemen").

Op 9 maart Patočka in het ziekenhuis schreef antwoorden op vragen van het Duitse weekblad *Die Zeit*. Dit was zijn laatste interview. Het kan dienen als een samenvatting van Patočka's interne motieven en houding ten opzichte van Charta 77 en de gebeurtenissen eromheen. Hij schreef dat morele steun vanuit het Westen erg belangrijk was omdat het hoop gaf dat ze hierin niet alleen stonden. Informatie verstrekken in het buitenland was de enige manier om te ontsnappen aan de druk van de overheid, die haar reputatie niet wil verliezen bij het buitenland. Daarom werd Patočka ook goed behandeld. Het was ook erg belangrijk dat socialisten en West-Europese communisten hen steunden. Dit hielp de bewering te weerleggen dat de Chartisten tegen deze ideologie vochten.

Patočka legde de druk van de regering op de Chartisten de afgelopen weken uit als reactie op de steun van het Westen en ook op het mislukken van de propagandacampagne tegen Charta 77 (dat het op haar beurt populair had gemaakt). Voorafgaand aan de ontmoeting achtten de autoriteiten hem van weinig belang. Ze beschouwden hem als een hulpeloze oude man en beseften niet van mening dat Patočka vanuit deze ongecontroleerde positie heel gemakkelijk met jongeren kon praten en de situatie aan hen kon uitleggen. Maar na de bijeenkomst veranderden ze de strategie en wilden ze hem voortdurend contacteren en herzien.

Op de vraag of Patočka dacht of Charta 77 de spanningen tussen Oost en West kon beïnvloeden, antwoordde Patočka dat het niet zo was, het zou een lange weg om deze situatie te ontspannen.

In verband met een dergelijke Charta is echter ook goed om dit te weten: zolang men een poging om de toepassing van de pacts te bespreken ziet als beledigend, inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van staten enz., dan is het ontspanningsbeleid nog steeds erg ver verwijderd van het doel ervan. En misschien is het hier hopelijk ook hiervoor goed: de machthebbers komen langzaam tot rust, omdat ze zullen zien dat de burgers van hun staat toch weten welke rechten ze eigenlijk hebben, dat ze eraan wennen dat hun rechten daardoor niet worden vermoord, maar ze de moeite zullen nemen om er eens over na te denken. (Patočka 2006: 445 – 448).²⁵

²⁵ Ik werkte met de vertaling van dit interview van het Duits naar het Tsjechisch. Origineel interview: Neumaier, Eduard. "Ostpolitik – aber mit Würde." *Die Zeit*, 25 maart 1977.

In de nacht van 10 maart raakte de patiënt buiten bewustzijn en werd verlamd aan de rechterkant van zijn lichaam (Homolka 2019: 204). Patočka formuleerde ook in het ziekenhuis een verklaring over het belang van Charta 77 (Vít 2017: 23). Hier moet worden opgemerkt dat reeds in het StB-rapport over de gezondheidstoestand van de filosoof wordt vermeld dat in verband met de lichamelijke toestand van Patočka hij op elk moment een hartaanval of beroerte kon hebben (Homolka 2019: 204).

Op 13 maart 1977 zond Radio Free Europe uit dat Jan Patočka in het ziekenhuis was overleden aan een hersenbloeding (volgens een medisch rapport om 11.30 uur 's ochtends [Homolka 2019: 204]). Op dezelfde dag haalden de studenten van de thuiscolleges met de schoonzoon van Patočka Jan Sokol²⁶ alle documenten uit het appartement van de filosoof, zodat ze niet door de StB konden worden verkregen (Vít 2017: 24). Het werk werd door een Canadese diplomaat over de grens naar Beieren vervoerd, waar Karel Schwarzenberg²⁷ het overnam. Hij bewaarde vervolgens Patočka's werk op zijn landgoed in Beieren (Fogteloo/Hendriks 2012).

4.1.2 Begrafenis

Na de dood van Patočka werd door de regering een snelle begrafenis bevolen, zodat zo weinig mogelijk mensen ervan konden te weten komen. Patočka's dochter Františka (die eerder door de politie werd beschuldigd van het bijwonen van de ontmoeting [Trouw 5 maart 1977: 3] omdat ze op 1 maart telefonisch was benaderd en ze de beller het adres van haar vader had gegeven [Blažek 2017: 210]) en haar man hadden gepland wanneer en waar de begrafenis zou plaatsvinden maar ze kregen meteen te horen dat het op een ander tijd en andere plaats zou zijn.

Op de dag van de begrafenis, op 16 maart 1977, waren er niet overal in Břevnov (de wijk van Praag waar Jan Patočka woonde) bloemen beschikbaar, want bloemisten mochten ze niet verkopen (Bernatt-Reszczyńska 2019). Ook raakte de krans die op het graf van de filosoof moest worden gelegd verloren (die werd besteld door een vriend van hem, dichter Jaroslav Seifert). Vóór de begrafenis reden sommige trams in Břevnov niet zodat niet iedereen op tijd kon komen. De begrafenisgasten werden door de StB gecontroleerd voordat ze de begraafplaats betraden om zo laat mogelijk te zijn (Vít 2017: 24). Sommigen werden zelfs gearresteerd, waaronder Milan Hübl²⁸ (Het Parool 17 maart 1977: 3).

Een vriend van Patočka, de Duitse filosoof Walter Biemel werd op 16 maart 's ochtends door de politie van de hotelkamer naar de luchthaven in Praag gebracht, hoewel hij een geldig visum

²⁶ Jan Sokol (* 1936) is een Tsjechische filosoof, vertaler van filosofische teksten, universitair docent en publicist.

²⁷ Karel Schwarzenberg (* 1937) is een Tsjechische politicus, plaatsvervanger, voormalige senator, ex-minister van Buitenlandse Zaken, voormalig vice-premier (2010 – 2013), voormalige kanselier van president Václav Havel.

²⁸ Milan Hübl (1927 – 1989) was een Tsjechoslowaakse historicus, universitair docent, academicus en politicus van de Communistische Partij van Tsjechoslowakije, vertegenwoordiger van de hervormingsstroom in de Communistische Partij tijdens de Praagse Lente, actief in oppositie in de jaren zeventig en tachtig, ondertekenaar van *Charta 77*.

had en geen contact mocht opnemen met de Duitse ambassade (Nederlands dagblad 17 maart 1977: 1).

Toch kwamen ongeveer 900 begrafenisgasten aan, onder hen waren Hájek en Kriegel (Limburgsch dagblad 17 maart 1977: 3). Bij de begrafenis was ook een vertegenwoordiger van de Nederlandse ambassade aanwezig (De Telegraaf 17 maart 1977: 1). Tweederde van de deelnemers waren jongeren onder de 26 (meestal universitaire studenten) (Blažek 2017: 483). Een vertegenwoordiger van de Nederlandse ambassadeur bracht aan de overlevenden condoleances van Van der Stoep en ook van diplomaten uit Duitsland, Zweden en de Verenigde Staten (Bleich 2018: 201).

De begrafenisceremonie vond heel haastig plaats in de begraafplaatskapel, waar alleen Patočka zijn familie en goede vrienden in pasten. Het was verboden om de ceremonie uit te voeren in de ruime basiliek die naast de kapel stond. Een politiehelikopter vloog laag boven het kerkhof, zodat de treurende gasten de woorden van de priester (die samenwerkte met de StB [Blažek 2016: 244]) niet konden te verstaan. In het stadion bij de begraafplaats maakten leden van de sportclub Rudá hvězda (Rode ster) ook met hun motorfietsen lawaai. Leden van de geheime politie stonden tussen de graven en achter de begraafplaatsmuur en filmde de begrafenis (Vít 2017: 24). Tijdens de begrafenis werd er een doornenkroon op het graf van Patočka geplaatst (als een symbool van martelaarschap) (Blažek 2017: 485).

4.1.3 Zijn nalatenschap

Tien jaar later op 14 maart 1987 herdachten vijftien Tsjechoslowaakse dissidenten de tienjarige verjaardag van de dood van Jan Patočka bij zijn graf, waaronder Jiří Hájek en Václav Havel. Deze daad werd waarschijnlijk niet gecontroleerd door de politie (NRC Handelsblad 14 maart 1987: 5).

Charta 77 volgde Patočka's nalatenschap (met name morele argumenten) tot de beëindiging van Charta 77 in november 1992. Zijn historische filosofische reflecties werden ook herinnerd bij het opstellen van de constitutie van Verenigd Europa. Europa moet een onderscheidende culturele identiteit hebben op basis van kritische denken en vrijheid (Vít 2017: boekomslog, achterkant). Op 1 januari 1990 werd het archief van Patočka van Beieren naar Praag overgebracht en begon de publicatie ervan (Fogteloo/Hendriks 2012). Bijna al het werk van de filosoof is nu opgeslagen in het Jan Patočka-archief, dat deel uitmaakt van het Centrum voor theoretische studie in Praag. Het filosofische werk van Patočka is ook vertaald in talen zoals Chinees, Japans en Perzisch.

4.2 Max van der Stoel

4.2.1 Voor de dood van Jan Patočka

Van der Stoel riep vervolgens Chňoupek op om de houding van Praag ten aanzien van de mensenrechten voor de Nederlandse televisie te verduidelijken, en hij wilde zelf commentaar geven op dit onderwerp voor de Tsjechoslowaakse televisie (Het Parool 2 maart 1977 b: 4). Volgens de Tsjechoslowaakse regering zou dit "...in de huidige situatie niet bevorderlijk was voor de goede atmosfeer." (Het Parool 3 maart 1977: 3).

De Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken becommentarieerde de situatie als volgt:

Toen ik naar Praag ging, had ik niet de illusie dat ik een ommekeer in de houding ten opzichte van de mensenrechten zou kunnen bewerkstelligen. Maar niet-ingaan op deze problematiek zou betekenen dat we een belangrijke deel van de slotakte van Helsinki zouden negeren, en elk van de ondertekenaars van Helsinki heeft het recht elk andere ondertekenaar te vragen hoe het er met de mensenrechten voorstaat. Ik heb in Praag bij mijn besprekingen, die overigens correct van toon waren, duidelijk gemaakt hoe ernstig deze zaak in het Westen wordt opgevat. (Het Parool 3 maart 1977: 3).

Van der Stoel gaf later als volgt commentaar op de situatie. Het Kremlin vond de ondertekening van de slotakte erg belangrijk omdat het leek te laten zien dat het Westen consequent de verdeling van Europa in communistisch en democratisch had aanvaard. Maar toen besepte het Oosten niet meer dat hij door het te ondertekenen een internationale verbintenis had aanvaard om de fundamentele mensenrechten en vrijheden te respecteren. Het Oosten begreep niet dat het Westen door deze verbintenis druk op het Kremlin kon uitoefenen. Dezelfde druk werd uitgeoefend door Charta 77. De ontmoeting met Chňoupek was zoals de Nederlander had gevreesd. De Tsjechoslowaakse regering wilde geen enkele vorm van vrijgave van ratio's accepteren. Om dit te benadrukken zei Chňoupek dat Hájek onder huisarrest stond (van der Stoel 1997: 137 – 138).

Na zijn bezoek aan Tsjechoslowakije ging Van der Stoel naar Roemenië. Daar ontmoette de minister Paul Goma, een Roemeense schrijver die het regime bekritiseerde. Goma benadrukte ten eerste het optreden van Van der Stoel in Tsjechoslowakije en zei dat elke minister zich zo zou moeten gedragen. Patočka's toespraak en het ministers gedrag moedigden dissidenten aan, zowel in Tsjechoslowakije als in het hele Oostblok (Hradilek 2017: 122).

Hij werd echter ook bekritiseerd vanwege zijn ontmoeting met Patočka, bijvoorbeeld dat hij zich gedroeg in Tsjechoslowakije als een "stuntman". De politicus reageerde hierop: "Ik zou wel eens hebben willen horen wat de critici in Nederland gezegd zouden hebben als ik geweigerd had Patočka te ontvangen." (Het Parool 5 maart 1977: 3).

Na zijn terugkeer in Den Haag legde Van der Stoel in de ministerraad uit waarom hij in Tsjechoslowakije zo had gehandeld. In alle omstandigheden wilde hij voorkomen dat de regering zijn bezoek misbruikte voor propagandadoeleinden en tegen de Chartisten. Hij vervolgde dat “het gesprek niet mocht worden uitgelegd als interventie in de interne problemen van Tsjechoslowakije en [...] dat de Nederlandse regering de uitvoering van alle verplichtingen van de slotakkoorden van Helsinki voorstaat.” (Bleich 2018: 201).

Het Nederlandse televisiestation VARA zond vervolgens een reportage uit over het bezoek van Van der Stoel aan Tsjechoslowakije, dat in maart 1977 in Praag werd gefilmd. Het rapport bevatte ook een interview met Jiří Hájek, die commentaar leverde op de missie van Charta 77. Hier werd ook Bohuslav Chňoupek geïnterviewd, die eerst Engels antwoordde, maar toen hem werd gevraagd wat hij van de ontmoeting van Van der Stoel met een Charta-men vindt, antwoordde hij in het Slowaaks dat hij en de Nederlander zeer goede en nuttige interviews hadden. Na de reportage werd de minister door moderator Frits Bom gevraagd waarom hij geïnteresseerd was in Tsjechoslowakije toen de mensenrechten ook in andere landen van de wereld werden geschonden. Van der Stoel antwoordde dat het kwam omdat in Tsjechoslowakije werd de oppositie zeer hard behandeld en dit had de slachtovers gevraagd (Horizont ČT24, 2017).

4.2.2 Na de dood van Jan Patočka

Hij zal ongetwijfeld door de vrije wereld worden herdacht als een man die opgekomen is voor de waarden, zoals die zijn aangegeven in de slotakte van Helsinki. Charta 77 verliest een van haar woordvoerders, maar ze heeft er nog meer. Haar idealen werden niet alleen door Patočka uitgedragen.

Dit was de publieke verklaring van Van der Stoel over de dood van de Tsjechische filosoof (Nieuwsblad van het Noorden 14 maart 1977: 2).

Na de dood van Jan Patočka hoorde Van der Stoel in Nederland vragen als “Weet jij wat er nu is gebeurd?” en “Hoe voel je je nu?” (Hradilek 2017: 122).

Volgens Frans Timmermans, de eerste vicevoorzitter van de Europese Commissie die in de jaren negentig adviseur was van Van der Stoel, waren de gevolgen van de ontmoeting met Patočka voor de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken zeer pijnlijk. Hij vroeg zich af of hij toen voldoende had gedacht aan de veiligheidssituatie van Jan Patočka. Volgens Timmermans, had uiteindelijk Van der Stoel echter geen spijt gehad omdat hij Charta 77 zichtbaar had gemaakt. In Tsjechoslowakije werd blijkbaar de mensenrechtenverklaring van de Slotakte van Helsinki (van 1 augustus 1975) geschonden die door de regering was ondertekend. “Als antifascist én anticommunist nam Van der Stoel zijn verantwoordelijkheid: als het met de mensenrechten fout zat, dan was het systeem fout.” (Fogteloo/Hendriks 2012).

De minister werd op 5 januari 1978 ook door *Hier en Nu* gevraagd wat hij ervan vond dat hij in verband werd gebracht met de dood van Jan Patočka.²⁹ Zo werd hij direct geconfronteerd met de Nederlandse media.

Tsjechische dissidenten hebben Van der Stoel nooit van de dood van Patočka beschuldigd. Patočka zelf was zich bewust van de ernst en het gevaar van de situatie, maar hij vond het belang van de bijeenkomst belangrijker (Klei 2017).

Van der Stoels geste in de toenmalige maatschappij gedeeld door het IJzeren Gordijn was zijn tijd vooruit, in die tijd was het zeer radicaal. Als voorbeeld kan het overhandigen van de Erasmusprijs aan Václav Havel in november 1986 worden genoemd. De prijs moest toen worden toegekend aan Charta 77, maar de Nederlandse regering verzette zich hiertegen. Naar verluidt zou het te delicaat zijn. Bij wijze van compromis werd de prijs toegekend aan Václav Havel. In zijn beroemde toespraak gaf Havel de prijs aan Charta 77 en sprak over de slechte situatie van een verdeeld Europa (Reiding 2010: 60).

In november 1988 was Van der Stoel een van de initiatiefnemers van een internationale conferentie over de naleving van de Akkoorden van Helsinki in Praag in het hotel Paříž. Dit evenement was illegaal, maar Van der Stoel was aanwezig, nu officieel als privéperson.

4.3 Dick Verkijk

Dick Verkijk bezocht vervolgens Tsjechoslowakije verschillende keren, nog steeds in contact met dissidenten. In 1981 kreeg hij alleen een doorreisvisum voor binnen maximaal 24 uur doorreis door Tsjechoslowakije. Toen ontmoette hij Ladislav Hejdránek (woordvoerder van Charta 77 1977 - 1980) en Václav Malý (woordvoerder van Charta 77 1981 - 1982) (Verkijk 2002: 240).

In Praag kon hij deelnemen aan de *World Assembly for Peace and Life, Against Nuclear War* (van 21 tot 26 juni 1983). Het was een internationaal congres van de Communistische Wereldvredeeraad, waar ook niet-communistische bewegingen werden uitgenodigd. En aangezien het congres werd georganiseerd door de Britse Communistische Raad, had Verkijk geen probleem om een visum te krijgen. Congresdeelnemers die uit het Westblok kwamen en dissidenten wilden elkaar ontmoeten. In die tijd hadden ze geen andere keus dan elkaar in het park te ontmoeten. Václav Havel en Jiří Hájek waren daar bijvoorbeeld aanwezig. Alles werd gedocumenteerd door journalisten, maar het record van Verkijk werd vervolgens door de politie verwijderd (Verkijk 2002: 242).

²⁹ Zie Bruijn, Tess de. *Hoe Max van der Stoel de diplomaat van de mensenrechten werd*. NPO Focus. URL: <https://npofocus.nl/artikel/7715/hoe-max-van-der-stoel-de-diplomaat-van-de-mensenrechten-werd>.

4.4 Reactie op de ontmoeting van Jan Patočka en Max van der Stoel

4.4.1 Reactie van Tsjechoslowakije

Milan Kadnár, een woordvoerder van het ministerie van Buitenlandse Zaken van Tsjechoslowakije, zei dat de ontmoeting van Van der Stoel en Patočka “*geen gevolgen zal gebben voor de diplomatieke vetrekkingen met Nederland*” (Het Parool 2 maart 1977 b: 4). Maar het verdere programma van het bezoek van Max van der Stoel was geannuleerd; er vond geen ontmoeting plaats met de president van Tsjechoslowakije Gustáv Husák of de premier Lubomír Štrougal (Hradilek 2017: 122). Van der Stoel uitte zich over dit:

Gebleken is, dat mijn ontvangst van prof. Patočka bij de autoriteiten in Praag slechte aarde is gevallen. Men was zeer gebelgd. Kort voor mijn vertrek werd me meegedeeld dat men weliswaar mijn uitleg van de zaak had beluisterd, maar dat de president gezien het gebeurde, had besloten mij niet te ontvangen. Ik heb geantwoord dat het een unieke gebeurtenis is dat een gemaakte afspraak werd geannuleerd. (Het Parool 3 maart 1977: 3).

Max van der Stoel werd beschuldigd van schending van diplomatieke gebruiken en Europese veiligheid en samenwerking (Kemp 2007: 8). Hij werd ook beticht van kolonialistische manieren, samenwerking met de CIA en het aanzetten tot de Koude oorlog (Renner 2002: 57).

Chňoupek reageerde als volgt op de situatie: “Toen ik in Nederland was heb ik ook alleen met de gastheer gesproken en geen problematische plaatsen bezocht of met problematische personen gesproken.” Kadnár bekritiseerde de ontmoeting van Verkijk en Hájek en zei dat de regering tegen buitenlandse journalisten die zich met binnenlandse aangelegenheden mengen, een andere aanpak zou moeten volgen (Het Parool 2 maart 1977 b: 4).

Op 3 maart verscheen in *Rudé právo* een artikel dat Max van der Stoel op 2 maart de republiek had verlaten. De auteur noemt de ontmoeting van de Nederlander met Patočka niet. Het vat samen wat Van der Stoel in Tsjechoslowakije bezocht en waar hij met Bohuslav Chňoupek over sprak (*Rudé právo* 3 maart 1977 a: 2).

Integendeel probeerde de pers in een ander artikel (*Rudé právo* 3 maart 1977 b: 2) (op dezelfde pagina als dat over Van der Stoel) Patočka van tevoren te discrediteren, voordat het nieuws van de ontmoeting aan het licht kwam. Over de filosoof wordt gesproken als een nieuwe woordvoerder van Charta 77, die geen politiek verleden heeft en zichzelf een democraat beschouwt. Patočka werd er van beschuldigd het fascistische idee in zijn studies tijdens de Tweede Wereldoorlog te hebben gesteund en van een antidemocratische houding toen hij het niet eens was met de invasie van de troepen van het Warschaupact in augustus 1968. In dezelfde geest was het artikel van de volgende dag, dat zowel Patočka als alle ondertekenaars van het Handvest in diskrediet bracht (*Rudé právo* 4 maart 1977: 2).

Op 4 maart kreeg Van der Stoel kritiek op de Tsjechoslowaakse televisie. Zijn gedrag werd in de uitzending omschreven als

...een precedent van een inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Tsjechoslowakije. Ofschoon hij wist dat hij hiermee niet alleen de aanvaarde internationale conventies schond, maar ook de ethiek die onder staatslieden gebruikelijk is en de elementaire betrekkingen tussen de staten, zoals zij onder meer zijn opgenomen in de slotbepaling van de conferentie van Helsinki. (Leeuwarder courant 5 maart 1977: 3).

De Tsjechoslowaakse pers bracht pas op 5 maart, vier dagen na de ontmoeting, informatie over deze gebeurtenis. Het artikel had als titel “Ongekende inmenging”. Volgens het artikel bespraken de Tsjechoslowaakse en Nederlandse ministers met name het onderwerp onderlinge samenwerking en het verminderen van spanningen tussen beide landen en de hele wereld dit verdeeld door het IJzeren Gordijn was. Van der Stoels daad werd naar verluidt in het Westen veroordeeld, bijvoorbeeld door het Franse persbureau *AFP*, het Franse dagblad *Le Matin de Paris* en het Britse krant *The Guardian*. De minister had volgens *Rudé právo* de overeenkomst van Helsinki over non-inmenging in de aangelegenheden van andere staten geschonden. Het gedrag van Van der Stoel ten opzichte van Tsjechoslowakije zou vergelijkbaar zijn met hoe Nederland zijn koloniën behandelde. Daarnaast werden ook journalisten die met Van der Stoel arriveerden, aangevallen. Hun belangrijkste fout is dat ze onmiddellijk na hun aankomst contact opnamen met Tsjechoslowaakse dissidenten en zochten bij hen naar “bevooroordeelde en valse informatie”. Bovendien werd het besluit van Husák om de ontmoeting met de minister te annuleren, daar goedgekeurd (Rovenský 1977: 7).

Het is zeker dat de affaire rond Patočka en Van der Stoel de Tsjechoslowaakse regering in de ogen van de Sovjetunie in moeilijkheden bracht. Op 5 maart berichtte de Nederlandse krant dat de omstandigheden rond Patočka's ontmoeting met de Nederlander en zijn daaropvolgende ondervraging kwam de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken van de Sovjet-Unie Nicolai Tjstolokov (momenteel voor een officieel bezoek in Praag) speciaal voor Patočka's zaak.

De Tsjechoslowaakse televisie zond weliswaar een interview uit dat werd gefilmd met Van der Stoel, maar het deel waarin hij zijn verzet tegen de vervolging van de Chartisten uitdrukte, werd niet uitgezonden (Bleich 2018: 201).

De regering van Tsjechoslowakije versterkte haar macht in reactie op de ontmoeting van Patočka en Van der Stoel: ze verbood het contact van buitenlandse journalisten met de Chartisten (Het Parool 5 maart 1977: 3). Veel westerse-media meldden dat de dood van Patočka werd veroorzaakt door zware ondervragingen en langdurige druk van de StB. *Rudé právo* beschreef deze rapporten als “westerse burgerlijke propaganda” en gaven de Chartisten integendeel de schuld van de dood van de filosoof. Zij stuurden naar verluidt willens en wetens “professor Patočka naar de frontlinie”, hoewel ze wisten dat hij ziek was (*Rudé právo* 17 maart 1977: 2). Dit artikel was het eerste in *Rudé právo* over de dood van Patočka.

Op 3 december 1977 werden Nederlandse journalisten in de Tsjechoslowaakse krant *Svobodné slovo* beschreven als degenen die een vicieuze campagne tegen Tsjechoslowakije lanceerden en Charta 77 steunden. Toen de belangstelling voor deze campagne in het Westen afnam, kwamen deze journalisten naar Tsjechoslowakije en zochten informatie over de gebeurtenissen rond Charta 77 meer dan over een bezoek van Max van der Stoel. De journalisten trokken toen Patočka “letterlijk uit bed voor een interview met de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken.” Zij “wisten dat professor Patočka in de winter een ernstige hartcrisis had gehad en ze waren onverschillig over hoe een haastige verhuizing van zijn appartement naar het hotel InterContinental zijn gezondheid ten goede zou komen.” Door hun acties verslechterden journalisten naar verluidt de fysieke conditie van Patočka en probeerden vervolgens de StB van dit te beschuldigen. Het artikel “Hollandse ‘molens’ malen tegen de geest van Helsinki” stelde verder dat de rol van Van der Stoel in deze actie was onthuld. Hij had op 12 november 1977 een lezing gegeven aan de Universiteit van Oslo over "Mensenrechten en onze huidige wereld – ontmoeting met Jan Patočka". Dus werkte hij ook als iemand die leugens over de affaire in Tsjechoslowakije zou blijven verspreiden (Svobodné slovo 3 december 1977: 2).

In *NRC Handelsblad* (6 december 1977: 3) werd gereageerd op dit artikel dat Van der Stoel door de Universiteit van Oslo werd gevraagd om tijdens zijn toespraak over Jan Patočka te spreken. De minister had dit voorstel afgewezen. Desalniettemin gaf de organisatoren op het laatste moment zijn onderwerp de ondertitel “ontmoeting met Jan Patočka”. Maar Van der Stoel sprak echt over mensenrechten in het algemeen, en hij noemde Patočka pas aan het eind van de lezing.

4.4.2 Reactie van Nederland

De Nederlandse delegatie was het niet helemaal eens met de bijeenkomst, met name vanwege de veiligheid van Jan Patočka (Schmitz 1977 a: 1). De pers in Nederland begon het publiek te informeren over de situatie rond Patočka en Van der Stoel de dag na de vergadering, 2 maart 1977. Chňoupek klaagde over oneerlijke aanvallen in de Nederlandse kranten op Tsjechoslowakije. Van der Stoel antwoordde dat hij zoiets nog niet had opgemerkt (Het Parool 3 maart 1977: 3).

De evenementen rond Jan Patočka werden bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag gevolgd. Vooral in een tijd waarin het nog niet duidelijk was of de filosoof op 3 maart thuiskwam van ondervraging (Trouw 5 maart 1977: 1). Op 4 maart stemde de ministerraad echter volledig in met de Praagse gedragslijn van Van der Stoel. Dit werd aangekondigd door premier Den Uyl na afloop van de kabinetsvergadering (Het Parool 5 maart 1977: 3). De regering ontving ook geen kritische reacties vanuit het buitenland op het gedrag van de minister. Volgens haar ging het niet om bemoeienis met de binnenlandse zaken van Tsjechoslowakije (Leeuwarder courant 5 maart 1977: 3).

De Nederlandse pers herdacht zelfs de 10^e sterfdag van de Tsjechische filosoof.³⁰ In oktober 1990 werd de Jan Patočka Stichting opgericht, die met uitwisselingsprogramma's van studenten op het gebied van de sociale wetenschappen en de cultuur wilde bijdragen aan de ontwikkeling van de democratie in Tsjechoslowakije. De voorzitter van deze stichting was Max van der Stoel (Nederlands dagblad 30 maart 1991: 11).

4.4.3 Het belang van de ontmoeting na jaren

De grootste vraag die de opeenvolging van evenementen oproept, is: had deze bijeenkomst, zoals verwacht, een goed antwoord uitgelokt? Zouden vertegenwoordigers van democratische landen dissidenten ontmoeten? Hadden de acteurs van de ontmoeting niet te veel risico genomen voor weinig resultaat? Deze twijfels hebben tot op heden de aandacht getrokken.

Deze vragen werden behandeld tijdens de conferentie Democracy and the Rule of Law, georganiseerd door Forum 2000 in Praag (van 9 tot 11 oktober 2011) op 10 oktober 2011 door Frans Timmermans (zie 4.2.2) en een Wit-Russische oppositieleider, in een debat over Meeting Dissidents as a Democracy Support Tool: From Van der Stoel and Patočka to Cuba, Belarus and the Dalai Lama. Het debat vond symbolisch plaats in hotel InterContinental. Socioloog en voormalig Charta 77-activist Jiřina Šiklová reageerde op de daad van Max van der Stoel voor Tsjechoslowakije, volgens haar was het iets dat de Tsjechen later wilden doen voor andere niet-vrije landen. Een lid van de Wit-Russische oppositie Ales Michalevic vertelde zijn verhaal op het Forum. Nadat hij in Wit-Rusland was in 2010 gearresteerd en gemarteld, werd hij gecontacteerd door de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken van de Tsjechische Republiek, Karel Schwarzenberg. De zaak van Michalevic werd zichtbaar gemaakt en dankzij druk op Aleksandr Loekasjenko kon Michalevic naar de Tsjechische Republiek vluchten (Fogteloo/Hendriks 2012).

Volgens Jiřina Šiklová inspireerde Max van der Stoel andere diplomaten om dissidenten “buiten de officiële paden” te contacteren (Fogteloo/Hendriks 2012). Van der Stoels handeling werd gevolgd door andere westerse politici, maar ook door kunstenaars, schrijvers en wetenschappers. Op basis van de Slotakte van Helsinki werden steeds meer mensen aangemoedigd om contact op te nemen met de oppositie uit het Oostblok (Bleich 2018: 202).

Door deze ontmoeting ontving Charta 77 een grotere reactie ook in het buitenland. Publiciteit was hard nodig voor de onderdrukte mensenrechtenorganisatie. Het was de eerste keer dat een Charta-vertegenwoordiger werd ontvangen door een buitenlandse politicus, bovendien, uit het Westen.

Om Max van der Stoel te bedanken voor zijn gedrag dat droeg bij aan het uiteenvallen van het totalitaire regime in Tsjechoslowakije, werd in 2014 een park in Praag naar hem vernoemd.

³⁰ Zie z. n. “Dood Patočka herdacht door prominente Charta-leden.” *Leeuwarder courant: hoofdblad van Friesland*, vol. 236, 14 maart 1987: 5. of z. n. “Dood Patočka i Praag herdacht.” *NRC Handelsblad*, vol. 17, 14 maart 1987: 5.

Het is gelegen in de Praagse wijk Hradčany, ingeniëus nabij een boulevard die naar Patočka is genoemd.

Op 1 maart 2017, ter gelegenheid van de veertigste verjaardag van de ontmoeting van Patočka en de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken, werd zijn monument onthuld in het Max van der Stoel Park. Onder degenen die spraken over de bijdrage van Van der Stoel aan de Tsjechische democratie waren Europees commissaris Frans Timmermans, vervolgens toenmalige premier van de Tsjechische Republiek Bohuslav Sobotka en voormalig dissident Petr Pithar (Bleich 2018: 7 – 8).

Hoofdstuk 5. Conclusie

Het doel van deze bachelorscriptie was om de gebeurtenissen rond de ontmoeting van Max van der Stoel en Jan Patočka te beschrijven en samen te vatten. Ik wilde de gebeurtenissen beschrijven zoals ze volgden (wat ze motiveerde en wat hun gevolgen waren). Verder wilde ik de reacties van het Tsjechoslowaakse en Nederlandse publiek beschrijven, die elk aan de andere kant van het IJzeren Gordijn stonden, in beeld te brengen. Ten slotte was het belangrijk om te laten zien hoe groot het evenement niet alleen voor de Tsjechische oppositie was.

In het eerste hoofdstuk beschreef ik het leven van de drie hoofdrolspelers van de ontmoeting, Van der Stoel, Patočka en Verkijk. Het was belangrijk dat we de overtuiging en motivatie van deze mannen kunnen zien om in 1977 te handelen. Jan Patočka, een democratisch ingestelde filosoof, vond de strijd voor gerechtigheid en individuele vrijheid van meningsuiting zeer noodzakelijk. Na vele jaren toen Patočka door de communistische regering werd gezwegen, stortte hij zich met enorm enthousiasme en letterlijk zelfopoffering op het werk van een Charta 77-woordvoerder. Voor Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Max van der Stoel was mensenrechten het belangrijkste dat hij vanuit zijn post voor wilde bestrijden. Dit wordt bewezen door zijn levenslange werk. Daarom beschouwde hij het als zijn plicht om steun te betuigen aan een organisatie die in Tsjechoslowakije vocht tegen mensenrechtenschendingen. Sinds het begin van zijn journalistieke carrière is Dick Verkijk, de hoofdorganisator van de bijeenkomst, geïnteresseerd in het Oostblok en vooral in Tsjechoslowakije. Hij wist heel goed wat de situatie in Tsjechoslowakije was, hij had veel bekenden onder dissidenten. Daarom wist Verkijk hoe belangrijk het voor Charta 77 zou zijn dat de minister een van haar plaatsvervaarders zou ontvangen. Dus probeerde hij er alles aan te doen om de ontmoeting te laten plaatsvinden.

In het tweede hoofdstuk beschreef ik wat er vóór de ontmoeting gebeurde. Van der Stoel wilde niet geassocieerd worden met een bezoekende regering, die hard ingreep tegen de Chartisten. Daarom had hij naar de voorwaarden van het bezoek, waaronder de toestemming om alle journalisten die hem zouden vergezellen het land in te gaan (waaronder in Tsjechoslowakije ongewenste Dick Verkijk). Aanvankelijk weigerde de minister elk contact met de Chartisten, omdat hij dat te riskant vond. Hij stemde voor na overtuigd te zijn (vooral door Verkijk), maar weigerde hij iets te ondernemen. Bij aankomst in Tsjechoslowakije begon de journalist een ontmoeting van de minister met een van *Charta 77*-ondertekenaars te organiseren terwijl Van der Stoel zijn ministeriële taken uitvoerde.

Het derde hoofdstuk vat het verloop van de bijeenkomst zelf samen. Hoe Jan Patočka bij het hotel InterContinental kwam, wie was bij het interview aanwezig. Er staat ook een afschrift vertaald van het Engels van het interview van Patočka en Van der Stoel. Het is dus te zien dat Van der Stoel zelf niets initieerde maar luisterde. Het interview was eerder een monoloog van Patočka, die de lasters weerlegde die de regering over Charta 77 zei. De filosoof vertelde wat

Charta 77 werkelijk was. Van der Stoel bedankte Patočka voor het uitleggen van de situatie en zei dat de Nederlandse regering geen schendingen van het door Tsjechoslowakije ondertekende internationale verdrag kan tolereren.

Het vierde hoofdstuk laat zien wat er na de ontmoeting gebeurde. Hoe deze gebeurtenis het leven van de “hoofdspelers” had beïnvloed. Jan Patočka werd geconfronteerd met een slopende ondervraging dat hem ernstig had overweldigd en vanwege dat hij stierf. Patočka's begrafenis was een protestactie tegen het communistische regime en de autoriteiten probeerden de ceremonie te verstoren. In dit deel van het werk werd ik zeer geholpen door de StB-dossiers over Jan Patočka, die na de ontmoeting nauwlettend werd gevolgd. Max van der Stoel kreeg veel vragen, zowel van de Nederlandse overheid als van de samenleving, over waarom hij in Tsjechoslowakije zo had gehandeld. Hij moest zich vaak rechtvaardigen vanwege de dood van Patočka. Dit hoofdstuk toont ook de reactie van totalitair Tsjechoslowakije. Interessant is het verschil in het informeren van de bevolking door de Nederlandse en Tsjechoslowaakse pers, de interpretatie van de gebeurtenissen in ze is heel anders. De Nederlandse pers probeerde gedetailleerde informatie te geven over de gebeurtenissen rond Patočka en Van der Stoel, en als veroorzaker van de dood verwijst hij in het bijzonder naar de psychologische druk die tijdens een lang verhoor op de filosoof wordt uitgeoefend. De Tsjechoslowaakse pers informeerde daarentegen slechts vaag over de ontmoeting. Vervolgens beschuldigde hij Chartisten en Nederlandse journalisten van de dood van Patočka, die de ontmoeting organiseerde ondanks de slechte lichamelijke conditie van Patočka. Ten slotte zijn er echo's van deze ontmoeting in de eenentwintigste eeuw.

Dit werk laat zien dat de ontmoeting van Max van der Stoel en Jan Patočka in Praag op 1 maart 1977 had de werking van de toenmalige samenleving sterk beïnvloed. In die tijd was het gedrag van Van der Stoel een revolutionaire stap, zoals blijkt uit de reactie van de Tsjechoslowaakse regering (bijvoorbeeld de nietigverklaring van een ander programma van de ministers bezoek, waaronder een ontmoeting met president Husák). Ook moest hij zijn optreden toelichten aan de regering van democratisch Nederland. Van der Stoel deed iets wat niemand lang na hem durfde te doen. Hij schond de massale stilte van het Westen tegen mensenrechtenschendingen in het Oostblok. Met zijn gedrag gaf hij *Charta 77* de publiciteit die ze nodig had om haar zichtbaar te maken. Tegelijkertijd liet hij westerse politici ook zien dat hij niet bang hoefde te zijn om anders dan officieel contact op te nemen met de dissidenten van de oosterse landen.

Jan Patočka had letterlijk zijn leven opgeofferd in de strijd voor burgerrechten in Tsjechoslowakije en voor *Charta 77*. Hij maakte van de gelegenheid gebruik om Van der Stoel te ontmoeten, ondanks zijn slechte gezondheid en het visioenen dat hij echt gevaar liep. Zijn dood droeg echter bij aan het belang van *Charta 77* en de strijd tegen onrecht in Tjeschoslowakije.

Bibliografie

Literatuur

Blažek 2016 – Blažek, Petr. “Mimořádné zprávy státní bezpečnosti o ohlasech na smrt a pohřeb prof. Jana Patočky.” *Securitas Imperii*, februari 2016: 244–79.

Blažek 2017 – Blažek, Petr (ed.). „*Kéž je to všechno ku prospěchu obce!*“ *Jan Patočka v dokumentech Státní bezpečnosti*. Praha: Academia, 2017.

Bleich 2018 – Bleich, Anet. *De Stille Diplomaat: Max Van Der Stoel, 1924-2011*. Amsterdam: Balans, 2018.

De Telegraaf 17 maart 1977 – Z. n. “Begravenis van Patočka werd stille manifestatie.” *De Telegraaf*, vol. 84, 17 maart 1977: 1.

De Volkskrant 4 maart 1977 – Z. n. “Na bezoek Van der Stoel: Praags ministerie verhoort Patočka.” *De Volkskrant*, vol. 55, 4 maart 1977: 7.

De Volkskrant 5 maart 1977 – Z. n. “Charta-man tien uur vast. Patočka na verhoor in ziekenhuis.” *De Volkskrant*, vol. 55, 5 maart 1977: 5.

Engelbrecht 2018 – Engelbrecht, Wilken. “Sorela or Dutch Literature through Czech Socialist Realistic Eyes (1945-1990)”. In: (eds.) Jaap Grave & Irina Michajlova, *Transfer of Dutch, Flemish and Scandinavian Literatures to Eastern Europe (1945-1990)*. Moscow: Nauka, 2018: 29-44.

Evink 2008 – Evink, C. E. De zorg voor de ziel: Jan Patočka over waarheid en verantwoordelijkheid. In: (eds.) L. Derksen, E. Koster, & J. van der Stoep, *Het postmodernisme voorbij?* Amsterdam: Uitgeverij Amsterdam, 2008: 165-180.

Hečko 1970 – Hečko, Jiří. Žurnalista, nebo špión?: K vyhoštění holandského státního příslušníka. *Rudé právo*, 21 augustus 1970: 3.

Het Parool 17 maart 1977 – Z. n. “Charta-lid Patočka in Praag begraven.” *Het Parool*, vol. 36, 17 maart 1977: 3.

Het Parool 2 maart 1977 a – Z. n. “V. d. Stoel Praat in Praag Met Lid Charta.” *Het Parool*, vol. 36, 2 maart 1977: 1.

Het Parool 2 maart 1977 b – Z. n. “Ontmoeting met Patočka valt slecht: Irritatie Praag over optreden v. d. Stoel.” *Het Parool*, vol. 36, 2 maart 1977: 4.

Het Parool 3 maart 1977 – Z. n. “‘Verbazing’ over ‘uniek’ incident. Husak weigert V. d. Stoel ontvangst.” *Het Parool*, vol. 36, 3 maart 1977: 3.

Het Parool 5 maart 1977 – Z. n. “Prof. Patocka met hartklacht naar ziekenhuis.” *Het Parool*, vol. 36, 5 maart 1977: 3.

Homolka 2019 – Homolka, Jakub. "Kéž je to všecko ku prospěchu obce!" : Petr Blažek (ed.) Recenze. *Český časopis historický*, vol.177, 2019: 202-206.

Hradilek 2017 – Hradilek, Adam. “Charta byla velká věc!” *Paměť a Dějiny*, januari 2017: 119–123.

Kemp 2007 – Kemp, Walter. “Talking to a Sphinx: An Interview with Max van der Stoel.” *Helsinki Monitor*, vol. 18, no. 1, 2007: 6-15.

Leeuwarder courant 5 maart 1977 – Z. n. “Felle kritiek van Tsjechoslowaakse tv. Regering staat volledig achter handelwijze van Van der Stoel in Praag.” *Leeuwarder courant: hoofdblad van Friesland*, vol. 225, 5 maart 1977: 3.

Leeuwarder courant 14 maart 1977 – Z. n. “Ondertekenaar Charta ’77 overleden. Jan Patocka streed voor mensenrechten.” *Leeuwarder courant: hoofdblad van Friesland*, vol. 225, 14 maart 1977: 4.

Limburgsch dagblad 17 maart 1977 – Z. n. “Veel politie bij begrafenis Jan Patocka.” *Limburgsch dagblad*, vol. 59, 17 maart 1977: 3.

Mingelen 1977 – Mingelen, Ferry. “Prof. Jan Patocka, ondertekenaar van Handvest ’77. Angst is ons dagelijks brood.” *Trouw*, 2 maart 1977: 5.

Nederlands dagblad 17 maart 1977 – Z. n. “Politie arresteert dissident.” *Nederlands dagblad: gereformeerd gezinsblad*, vol. 33, 17 maart 1977: 1.

Nederlands dagblad 30 maart 1991 – Z. n. “Wetenschap.” *Nederlands dagblad: gereformeerd gezinsblad*, vol. 47, 30 maart 1991: 11.

Nederlands dagblad 4 maart 1977 – Z. n. “Patocka meegenomen naar ministerie.” *Nederlands dagblad: gereformeerd gezinsblad*, vol. 33, 4 maart 1977: 1.

Nieuwsblad van het Noorden 14 maart 1977 – Z. n. “Tsjechische dissident sterft aan hersenbloeding. Patocka van Charta ’77 overleden.” *Nieuwsblad van het Noorden*, vol. 90, 14 maart 1977: 2.

NRC Handelsblad 14 maart 1987 – Z. n. “Dood Patocka i Praag herdacht.” *NRC Handelsblad*, vol. 17, 14 maart 1987: 5.

NRC Handelsblad 4 maart 1977 – Z. n. “Dissident Patocka verhoord; politie gebruikt traangas.” *NRC Handelsblad*, vol. 7, 4 maart 1977: 1.

NRC Handelsblad 6 december 1977 – Z. n. “Tsjechen gaan door met beschuldigen tegen Nederland.” *NRC Handelsblad*, vol. 8, 6 december 1977: 3.

Patočka 2006 – Patočka, Jan, Karel PALEK a Ivan CHVATÍK. *Češi: [soubor textů k českému myšlení a českým dějinám]*. Praha: OIKOYMENH, 2006: 445– 448.

Reiding 2010 – Reiding, Hilde. Ontspanning en mensenrechten. Pax Christi's omgang met een klassiek dilemma in Koude Oorlogstijd. *Civic Diplomacy: Diplomatie tussen macht en mensenrechten*. Utrecht: Universiteit Utrecht, 2010: 43 – 61.

Renner 2005 – Renner, Hans. *Česká republika a Nizozemsko: historie vzájemných vztahů = Tsjechië en Nederland: historische raakvlakken*. Praha: Paseka, 2005.

Rovenský 1977 – Rovenský, Dušan. “Vměšování, jež nemá obdoby.” *Rudé právo*, vol. 57, 5 maart 1977, 7.

Rudé právo 17 maart 1977 – Z. n. “Zneužívají smrti.” *Rudé právo*, vol. 57, 17 maart 1977: 2.

Rudé právo 3 maart 1977 a – Z. n. “Nizozemský host odcestoval.” *Rudé právo*, vol. 57, 3 maart 1977: 2.

Rudé právo 3 maart 1977 b – Z. n. “‘Skalní’ demokrat.” *Rudé právo*, vol. 57, 3 maart 1977: 2.

Rudé právo 4 maart 1977 – Z. n. “Oč jim jde?” *Rudé právo*, vol. 57, 4 maart 1977: 2.

Sanders 1977 – Sanders, Fred. “Praagse dissident Patočka: Ik ben altijd bang.” *Nieuwsblad van het Noorden*, 2 maart 1977: 15.

Schmitz 1977 a – Schmitz, Jacques. “Charta-voorman bij Van der Stoel: Irritatie bij Tsjechen.” *De Volkskrant*, vol. 55, 2 maart 1977: 1.

Schmitz 1977 b – Schmitz, Jacques. “Ex-hoogleraar Patočka in Praag: Stencil Charta gaat van hand tot hand.” *De Volkskrant*, vol. 55, 2 maart 1977: 5.

van der Stoel 1997 – Stoel, Max van der. “Mé setkání s Chartou 77.” *Charta 77 očima současníků po 20 letech*. Brno: Doplněk, 1997: 137–138.

Svobodné slovo 3 december 1977 – Z. n. “Holandské ‘mlýny’ proti duchu Helsink.” *Svobodné slovo*, vol. 43, 3 december 1977: 2.

Svobodová 1994 – Svobodová, Jana. *Zdroje a projevy antisemitismu v českých zemích 1948-1992. Sešity ústavu pro soudobé dějiny AV ČR*. Praha, Česká republika: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.

Trouw 5 maart 1977 – Z. n. “Na tien uur durend verhoord. Tsjech Patočka in ziekenhuis.” *Trouw*, vol. 35, 5 maart 1977: 1 en 3.

Verkijk 2002 – Verkijk, Dick, en Schürová Petra. *Od pancéřové pěsti k pancéřové vestě: šedesát let (ne)žurnalistických vzpomínek*. Brno: Doplněk, 2002.

Vít 2017 – Vít, Jan. *Jan Patočka*. Praha: Středisko společných činností AV ČR, 2017.

Internetbronnen

Bernatt-Reszczyńska 2019 – Bernatt-Reszczyńska, Markéta. “Státní bezpečnost narušila poslední rozloučení s filozofem Janem Patočkou.” *Paměť Národa*. 16 maart 2020. [cit. 28 april 2020] URL: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/pohreb-jana-patocky>.

Fogteloo/Hendriks 2012 – Margreet Fogteloo en Annemieke Hendriks . “Tsjechië De dissidenten van Charta 77. ‘Havel kende geen rancune.’” *De Groene Amsterdammer*, 4 januari 2012. [cit. 20 januari 2020] URL: <https://www.groene.nl/artikel/havel-kende-geen-rancune>.

Horizont ČT24. *Česká televize*. 2 januari 2017. [cit. 12 maart 2020] URL: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10316155327-horizont-ct24/217411058050102/obsah/513600-charta-77-v-nizozemske-televizi..>

Hunin 2014 – Hunin, Jan. “Maxe van der Stoela'-park voor de man die ze in Praag niet vergeten.” *De Volkskrant*. 29 december 2014. [cit. 15 maart 2020] URL: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/maxe-van-der-stoela-park-voor-de-man-die-ze-in-praag-niet-vergeten~b86780be/>.

“Jan Patočka in gesprek met Max van der Stoel in 1977.” *De Stichting Geschiedenis Totalitaire Regimes En Hun Slachtoffers*. [cit. 28 maart 2020] URL: www.sgtrs.nl/documenten/jan-patocka-in-gesprek-met-max-van-der-stoel-in-1977/.

Klei 2017 – Klei, Ewout. “Anet Bleich: Max van der Stoel voelde zich heel ellendig over de dood van Jan Patočka.” *Jalta. The Right Story*, 23 februari 2017. [cit. 12 januari 2020] URL: <https://jalta.nl/geschiedenis/anet-bleich-max-van-der-stoel-voelde-zich-heel-ellendig-over-de-dood-van-jan-patocka/>.

Nysingh 1999 – Nysingh, Ewoud. “Kabinet zet in op Nobelprijs Van der Stoel.” *De Volkskrant*, 30 januari 1999. [cit. 15 maart 2020] URL: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/kabinet-zet-in-op-nobelprijs-van-der-stoel~b4823621/>.

SGTRS. “Jan Patočka in gesprek met Max van der Stoel in 1977.” SGTRS. [cit. 7 maart 2020] URL: <https://www.sgtrs.nl/documenten/jan-patocka-in-gesprek-met-max-van-der-stoel-in-1977/>.

“Slavnostní předání ceny Václava Bendy 2010.” Ústav pro studium totalitních režimů. [cit. 19 februari 2020] URL: <https://www.ustrcr.cz/o-nas/cena-vaclava-bendy/slavnostni-predani-ceny-vaclava-bendy-2010/>.

Afbeeldingen

Afbeelding 1. [online] ©ČTK. [cit. 26 maart 2020] URL: <https://magazin.aktualne.cz/hotel-intercontinental/r~63f0906afd6911e884f6ac1f6b220ee8/>.

Afbeelding 2. Mentzel, V. [online] [cit. 26 maart 2020] URL:
<https://www.nrc.nl/nieuws/2011/04/23/max-van-der-stoel-overleden-a1457865>.

Summary

This bachelor's thesis describes the course and development of events around the meeting between the Czech philosopher Jan Patočka and the Dutch Foreign Minister Max van der Stoel on March 1, 1977 at the hotel InterContinental in Prague.

The bachelor thesis is divided into four chapters. The first chapter contains brief biographies of the three main actors of this event, the aforementioned Patočka and Van der Stoel, as well as Dick Verkijk, a Dutch journalist and the main initiator of the meeting.

The second chapter deals with the events that preceded the meeting: what led Patočka and Van der Stoel to the meeting and how did the Dutch government approach this possibility.

The third chapter describes the circumstances under which the meeting took place and the people present. This chapter also contains a transcript of the dialogue between Patočka and Van der Stoel, which has been preserved to this day as an audio recording.

The fourth chapter summarizes the consequences of this meeting, which without doubt fundamentally affected the lives of Patočka, Van der Stoel and Verkijk. It also reports on how the Czechoslovak and the Dutch society reacted, each on “their” side of the Iron Curtain. The twenty-first century aftermath of the meeting is discussed as well, at the end of the chapter.

Resumé

Tato bakalářská práce popisuje průběh a vývoj událostí okolo setkání českého filozofa Jana Patočky a nizozemského ministra zahraničí Maxe van der Stoela 1. března 1977 v pražském hotelu InterContinental.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola obsahuje stručné životopisy tří hlavních aktérů této události, výše zmíněného Patočky a Van der Stoela, navíc také Dicka Verkijka, nizozemského žurnalisty a hlavního iniciátora zmíněného setkání.

Druhá kapitola pojednává o tom, jaké události setkání předcházely, co Patočku a Van der Stoela vedlo k tomu, aby si promluvili, a jak k této možnosti například přistupovala nizozemská vláda.

Třetí kapitola se zabývá tím, za jakých okolností ke schůzce došlo a kdo jí byl přítomen. Kapitola také obsahuje přepis dialogu Patočky a Van der Stoela, který se dodnes dochoval jako audionahrávka.

Čtvrtá kapitola podává shrnutí následků tohoto setkání, které bezesporu zásadním způsobem zasáhlo do života Patočky, Van der Stoela a Verkijka. Rovněž referuje o tom, jak reagovala československá a nizozemská společnost, každá na druhé straně tehdejší železné opony. V závěru kapitoly se věnují také ozvěnám setkání Jana Patočky a Maxe van der Stoela ve dvacátém prvním století.

Anotace

Jméno autora: Tereza Majdanicsová

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Palackého v Olomouci,

Katedra nederlandistiky

Název bakalářské práce: Ontmoeting van Max van der Stoel en Jan Patočka

Název bakalářské práce v angličtině: Meeting of Max van der Stoel and Jan Patočka

Název bakalářské práce v češtině: Setkání Maxe van der Stoela a Jana Patočky

Vedoucí bakalářské práce: prof. Dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt.

Počet znaků: 93 128

Počet stránek: 44

Počet příloh: 0

Počet použitých titulů:

a) literární zdroje: 45

b) internetové zdroje: 9

Klíčová slova: Jan Patočka, Max van der Stoel, Dick Verkijk, Charta 77, setkání, 1977, Československo, lidská práva, Praha

Krátká charakteristika: V bakalářské práci shrnuji okolnosti setkání nizozemského ministra zahraničních věcí Maxe van der Stoela a českého filozofa Jana Patočky 1. března 1977 v pražském hotelu InterContinental. Tehdy to bylo poprvé, kdy se západní politik setkal s chartistou. Práce obsahuje to, co setkání předcházelo a motivovalo jej, dále je zde popsán samotný průběh setkání a také jeho důsledky a reakce tehdejší společnosti.